

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

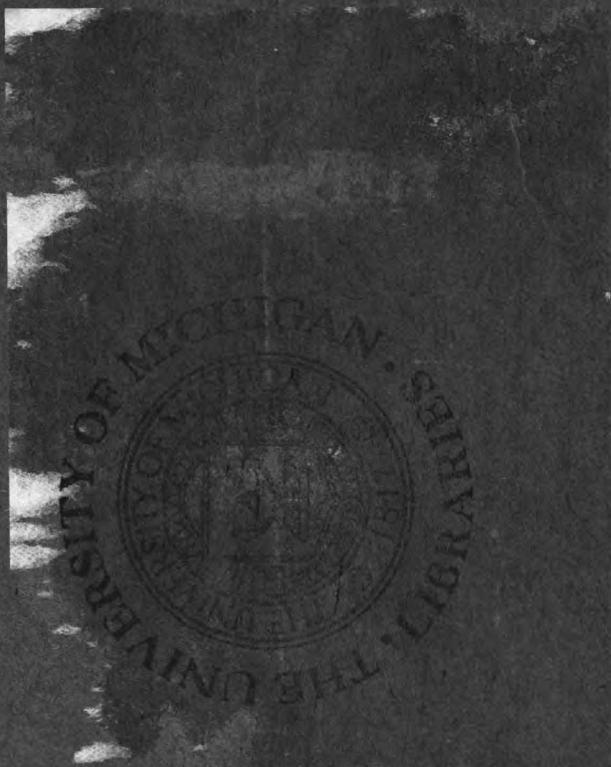
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

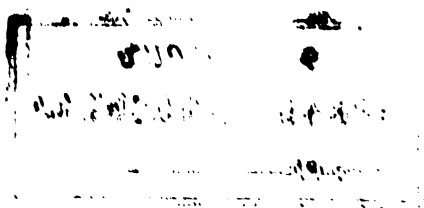
Mambrēi Vertsanoghi chaṛkʻ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԷ

Ն Ա Ի Ն Ե Ա Յ

ՄԱՄԲՐԷ ՎԵՐԾԱՆՈՂ

Manbre, Vertsanogh

Manbrei Ver(sanogh) Ar chark

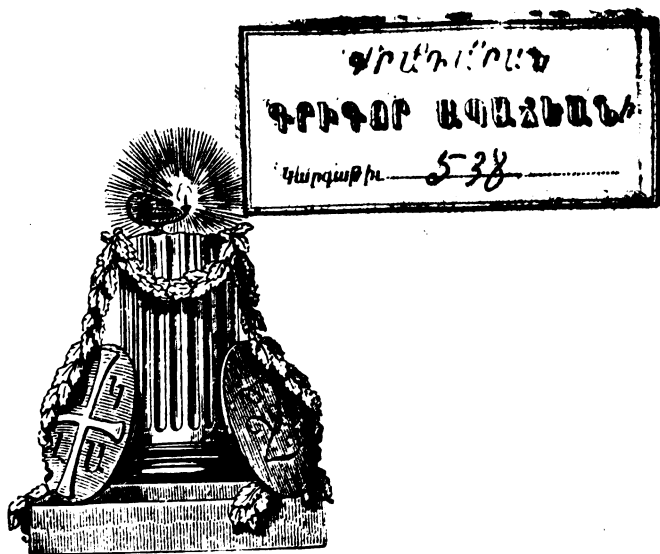
506

ՄԱՄԱՐԷԻ

ՎԵՐԾԱՆՈՂԻ

79A

ՃԱՌՔ

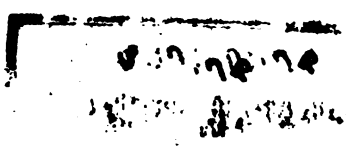
Ի ՎԵՆԵՏԻԿ—ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

1894

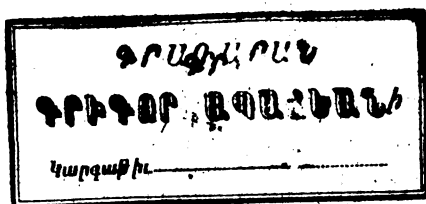
UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Digitized by Google

rad
EREN
625
BUTR

GRAP
ERFV
625
C110.11

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՄԲՐԵԻ Վերծանող կոչեցելոյ կրսեր եղբօրն Մովսեսի խորենացւոյ եւ աշակերտակցին, երեք եւեթ ժամանեցին մինչեւ առ մեզ հառք, մին ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱԶԱՐՈՒ, եւ երկու այլ ի ԳԱՂՈՒՍՏ ՏԵԱՌՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԵՄ:

Այլ սոքա երկու յետինքս յոյժ ստորել են քսն զառաջին, զորոց եւ չկրի ինչ հակառակութիւն. եւ երբեակ են հօտրագիր օրինակք սոցա առ մեզ, մին գրեալ ի ՌԶԹՈՒԿԱՆԻՆ, եւ միւս երկուքն անթուականք: Մնայ մեզ զառաջին հառն՝ զՅարութեանն Ղազարու՝ փոքր ինչ ի քնին առնուլ:

Վէպք իրացն յարութեան Ղազարու զբազում եւ զմեծամեծ հանճարաց զաշխոյժ եռանդիցն բորբոքեալ են ի բան եւ ի գիր՝ ի հնումն առ Հարս եկեղեցւոյ. նմին իրի վեց այլ եւ այլ օրինակագրաց անուամբք հառս գտանեմք ի Յարութիւն Ղազարու ասացեալ. յորոց առաջինն՝ ՍԵՆԵՐԻԱՆՈՍԻ ԵՄԵՍԱՅԵՐ, երկրորդն՝ ՀԻՊՈԿԻՏԵԱՅ ԲՈՍՏՐԱՅԵՐ, երրորդն՝ ԹԵՈԿԼԻԷԻ, չորրորդն՝ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ, հին-

գերորդն Մամբրէի վերծանողի ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱՆԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵՆԷ ԱՍԱՏԵԱԼ՝ եւ վեցերորդ առանց ուրուք անուան։ Այս խուռն յաճախութիւն վարդապետութեանց ի մի եւ ի նոյն բան՝ շփոթս արկեալ է եւ յանուանս շարագրողացն զնոսին։ մանաւանդ զի չեւ է հասեալ տակաւին ի ծեռս մեր եւ ասացեալ Մեկնութիւն Մամբրէի յԱւետարանն Յովհաննու։ Այլ այս որպէս եւ է, մեր եւթն օրինակք էին առաջի՝ յորոց զտպագրութիւնս զայս արարաք։ Երկուք ի վերնագրին ունէին զանուն Ոսկեբերանի, այլ ի յոյն մատենանս վարդապետիս չգտաք զայն, որ եւ նօտրագիր են եւ անթուականս։ այլ երկուք զանուն Մամբրէի, մին նօտրագիր գրեալ ի ՌԶԶ Թուականին, եւ միւսն բոլորգիր անթուական։ եւ երեք այլ առանց ուրուք անուան, յորոց երկուքն բոլորգիր, մին գրեալ ի ՌԿԷ Թուականին, եւ միւսն անթուական, եւ երրորդն նօտրագիր անթուական։ ի սոցանէ որ զանուն Ոսկեբերանի եւ Մամբրէի ունէին՝ միաբան էին ընդ իրեարս, նմին իրի եւ մեք յանուն եւեթ Մամբրէի տուաք ի լոյս։ այլ հաւատարմութիւնս մեր ոչ ներէր զհաւաստիս իրացն անցիշատակ Թողուլ աստէն։ իսկ անանունն, զոր եւ գրտաք ի մատենի ուրեմն Տօնանամակ կոչեցեղոյ, զի ուրեք կարի անմիաբան էր ընդ այլոցն, վասն որոյ ուրոյն եւ զնա տպեցաք զկնի առաջնոյն։

Այս են բանք առաջին հրատարակողացս, յամի 1832:

Հնագոյն քան զայդ ամենայն յիշեալ օրինակս՝ է հրաշափառ եւ հսկայաչափ Տօնականն Առաքելոց վանաց Տաւրօնոյ, գրեալ ի սկիզբն ԺԳ դարու (ՈՄԻ=1205)։ յորոց հոգիս իմաստնափայլ սոփերացն յեռեալ է եւ այս հառ, մակագրեալ յանուն ԵՂԻՇԷԻ՝ աշխարհածանօթ մերոյ հեղինակի, որում եւ վայել իսկ է։ այլ կուռ եւ սերմ հարտասանական ոհուլն՝ հզօրագունի եւս՝ քան քաղցրաբան իւրում գրչի։ եւ ոչ անհաճի լինել վկայեղոյն յոսկեղինիկ Թարգմանիչս մեր՝ Ճարտասան եւ վերծանող Մամբրէի,

ըստ ընծայութեան առաջնոցն ոմանց օրինակաց: Ընդ սո-
 սին եթէ հմուտ ոք դպրութեանց մերոց՝ բաղդատիցէ՝ զայժ-
 մու հրատարակեալ՝ ըստ տարօնեան գաղափարին՝ ընդօ-
 ղինակելոյ վաղ ուրեմն հաւատարմութեամբ ի մերոյս Հ.
 Ներսիսէ Սարգիսեան, ոչ միայն գտցէ ընտիր ընտիր ասա-
 ցուածս, այլ համօրէն նորածոյլ սքանչելի հաւ քաջարուեստ
 հարտասանի, վեհագոյն գոգջիր բնակից ցարդ ծանուցելոց
 ի դպրութեան մերում, եւ անվեհեր ի մրցել ընդ դասագիր
 Հարց Հելլենաց եւ Հոռոմոց: Քաջ իսկ զառաւելութիւն
 սորին ցուցցեն եւ այլազան ընծերցուածք հին օրինակացն,
 Ներքոյ գրեալք ի ծանօթութիւնս, յորս յաւելաք միւս եւս
 պատուական եւ մերձաւոր հետեւող նորոյս ընտրելոյ, այն
 է համախմբեալ հառն ի նոյն խորհուրդ Յարութեան Ղա-
 զարու՝ ի բանից Հարց, ձեռամբ հարտարի Յովհաննու Ե-
 զընկալեցւոյ, յիւրումն Տօնապատհառի, գրելոյ յիւրմէ
 իսկ կամ առ իւրեւ. յորում յեռեալ է մեծ մասն հառիս,
 առանց նշանակելոյ զանուն հեղինակին ի լուսանցս, որ-
 պէս զայլոցն ոմանց Հարց սրբոց: Որ ինչ բան այլալեալ
 կամ ոչ հարազատ կարծի մեզ առ սմա, կարգի ի ստորեւն
 Եզեկ. նշանակաւ, իսկ որ ի բնագրին՝ այն է Տարօնացին՝
 Տ տառիւ: Այլ նշանակեն զօրինակս յիշեալս ի յառաջա-
 բանին հնում:

Ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՄԵՆ ԱՅՆ նշանք աստուածայինք Տեառն մե-
րոյ՝ կարեւորք են. և են որ եւս կարեւորք.
և ¹ մասնաւորք՝ ունին զերկնաւոր յուսոյն
մխիթարութիւն: Այլ ուր զյարութիւն. մեռե-
լոց տեսանես ², ի ձեռն մասնաւոր յարութեանն՝
զբոլոր յարութեանն մասունս հաւատասջիր, զառ-
ի յԱդամայ մինչեւ ի գալուստն երկրորդ: Զի է ինչ
որ ըստ բնութեան լինելութեան վարեցաւ Տէր մեր,
և է ինչ որ ըստ տեսական արուեստից: Բնութեանս
մերոյ սկիզբն՝ ի գլխոյ անտի առնու լինել մարդ.
իսկ ստուերագիր նկարիչք՝ զպատկերս թագաւո-
րաց՝ նախ յոտիցն ձեռնարկեն, և զբոլոր անդամս
մարմնոյն ներքուստ ի վեր ձեացուցանեն. հուսկ
յետոյ զդէմս երեսացն նկարագրեն. և ապա ի ձեռն
գլխոյն բոլոր կենդանին ճանաչի՝ թէ ո՞վ իցէ:

Ըստ այսմ օրինակի սկիզբն արար Տէրն մեր՝
ի ջրոյ գինի, և ապա զամենայն խեղութիւնս ան-
դամոցն էած յառողջութիւն ³, ուր ոտիւք, ուր
ձեռքք, ուր ականջք, և զայլն ամենայն. և զգեւս
ընդ նոսին հալածականս արար ի մարդոց անտի:
Իբրեւ եկն մերձեցաւ ժամանակ կատարման նորա,

1. Այլք. որք մասնաւոր ունին:

2. Այլք. յորժամ զյարութիւն տեսանես:

3. Զիք ի Տ. յառողջութիւն:

կատարումն նշանաց՝ զյարութիւնն Ղազարու ե-
ցոյց. որպէս թէ և ըստ Յովհաննու աւետարանին՝
յեսայոր սքանչելեաց՝ այլ եւս ինչ վասն նշանաց
ոչ ճառագրէ. այլ և անգոտին իսկ ի ճառս խաչե-
լութեանն մտանէ։ Ապա եթէ զօծումն ոտից նորա
ասիցես ի Մարիամայ, թողութիւն մեղաց շնորհի՝
և ոչ խեղութիւն անդամաց բժշկի. որպէս և յա-
ւանակին ակնարկութիւնն՝ սրբութիւն հեթանո-
սաց, և հնչումն տղայոցն՝ վկայութիւն մարգա-
րէական ձայնիցն։ Եւ բազում այլ մեծամեծ իրք
ի յարութենէ անտի Ղազարու մինչեւ ի խաչելու-
թիւնն և ի լուսաւոր յարութիւն Տեառն մերոյ,
որպէս և զբազումս էած ընդ իւր ի մեռելոց՝ և
եցոյց բազում մարդկան, աւետիս տալով վասն
տիեզերական յարութեանն, իրադարձութիւն ասի,
այլ ի համար առաջին նշանացն ոչ մտանէ¹, ըստ
Թովհաննու. զի առ Ղազար սահմանեցաւ նշանա-
գործութիւնն, իբրեւ գլուխ ի վերայ կենդանայ.
Իբրեւ պատկեր ի մարդու՝ զթագաւորական պա-
տիւն ունին ի միութիւն կենդանոյն։ Իւր անսահ-
ման և սահմանեցաւ. թառկան ամբ եկն ի կա-
տարելութիւն, և մասնաւոր նշանագործութեամբք՝
սահմանեցաւ առ ի յարութիւն սիրերոյն. և ապա
տարաւ եհան յանբաւութիւնն, և յաւալ առ
յապա՝ զբոլոր աշխարհո։

« Անդ՝ էբ, ասէ, չիւանդ ոմն Ղազար անուն, ի
Բեթանիայ ի գեղջէ Մարիմայ և Մարթայի »։ Յի-
սուս յայնկոյս Յորդանան գետոյ՝ ուր Յովհաննէս
զմկրտութիւնն տանէր, փարէր դռեղեղն, զբոլոր
անապատն որոայր ի կենդանութիւն։ Առաքելին
առ նա քորք նորա և ասին. « Տէր, ահա ագիկ
զոր գուն սիրէիր չիւանդացեալ է և անկեալ գը-
նի »։ Լուսա զգոյթ չիւանդին, և սահմանեաց զիշ-
խանութիւն մահու. քարոզեաց փասն փառացն Առ-

1. Առջ. յանկոյն. քիչիւնս քարանդոյն և օգիտութեամբ։

2. Առջ. Աղբ։

տուժոյ, զի փառաւորեսցի որդի Աստուծոյ ի նմա. զտեղի կալաւ. աւուրս երկուս. թոյլ ետ մտանել աւազակին ի տուն սիրելոյն. եմուտ ապականագործն և արար խռովութիւն ըստ կամաց իւրոց: Արբանեկին Մարիամու ոչ ինչ արար պատասխանի յայտնապէս, ոչ ինչ զերթալոյ և բժշկելոյ, և ոչ զչերթալոյ և անփոյթ առնելոյ: Զանուն հիւանդին աւացին, զփառացն անուն լուան և գնացին. տըրտում ըստ տեսակին, և խնդութեամբ՝ որ ոչն երեկ ի միջի*։ Բազում աղերսանօք յղեցին և մեծամեծ թախանձանօք աղաչեցին, և զօր ըստ օրէ ընդունելութիւնն յիշեցուցին. ոչ կարծ ի կարծ կոչեցին, և ոչ երկբայութեամբ հաւատացին ի յարուցիչն ամենեցուն, բայց մարդկաբար փութացին՝ մինչեւ հիւանդին վճարել՝ ի կենաց իւրոց։ Քանզի մինչդեռ յախտից մարմին² բնակեալ է հոգին, յաճախագոյն սայթաքէ քան եթէ հաստատուն կայ. որպէս և հոգին Մուրբ ասէ ի բերանոյ Դաւթի. « Թիշեա զի մարմին են սղբա. հոգի որ ելանէ՝ այլ ոչ եւս դառնայ »։ Ոչ Աստուած մոռանայ և³ զմոռացեալսն վերստին յիշէ. զբնութիւն բարուց նոցա երկրորդէ. որպէս և Պաւլոս զայլոց թերահաւատութիւն իւրով լեզուան երկրորդէ. « Զիմրդ, ասէ, յառնեն մեռեալք և կամ որո՞վ մարմնով գայցեն »։ Շարժող հոգին ելեալ գնացեալ է. ամենայն մարմին ընդ ապականութեամբ անկեալ. ոչ միայն քակտումն յօդից՝ այլ և գոյացութիւն մարմնոյն ի հողոյ բնութիւն դարձեալ⁴։ Վասն այնորիկ հարկեցաւ առակօք սերմանեացն՝ որ մեռանին և կենդանանան՝ ածել ըզնոոս ի հաւանութիւն յարութեանն⁵։ Ըստ այսմ՝

* Աստի սկսանի Եզեկացին միահետ արտագրել զճառս։

1. Այլք. մինչ չեւ հիւանդն վճարեալ կամ փախձանեալ էր։

2. Այլք. յախտաչից մարմինս։

3. Եզեկ. և ոչ. այլք՝ այլ և։

4. Պակասէ ի Տ. այս մասն. ոչ միայն... դարձեալ։

5. Եզեկ. ի կենդանութիւն։

օրինակի և քորքն Ղազարու ալեկոծէին ի միտս ¹ իւրեանց. իբրեւ յԱստուած հաւատացին, և որպէս զբժիշկ ճարտար առ հիւանդն կոչէին: Եղեաց առ նոսա բան միջնորդ, յերկուց կողմանց դիմառութիւն ցուցանել ²: Հեռաստանէ ընկալաւ զերակս հիւանդին, մանր գննեաց, և ճշմարտիւ զպատմութիւնն ասաց ³. « Այս հիւանդութիւն չէ ի մահ՝ այլ ի քուն և յընդոստումն, ⁴ և վասն փառացն Աստուծոյ »: Ընդոստմամբ Աստուած փառաւորի, ի նմին փառս և Որդի ցնծացեալ բերկրի:

Եկին առաքեալքն Մարիամու, և ոչ ինչ կարացին պատմել զյայտնութիւն բանիցն Տեառն: Գոռողացաւ ⁵ և հպարտացաւ մահ, եւ կատարեաց զկամս իւրոյ չարութեանն:

Ասէ Տէրն մեր ցաշակերտսն իւր. « Եկալք երթիցուք ի Հրէաստան »: Եկն և անդ երկիւղ մահու, և չարադոյն եւս տագնապեաց զնսսա՝ քան զքորոն Ղազարու. « Տէր, ասեն, այժմ՝ Հրէայքն խնդրեն զքեզ սպանանել. և դու գարձեալ անդրէն երթաս »: Եբեր առաջի նոցա զճառս լուսոյ. « Որ գնայ ի տուրն շեան ⁶ ոչ գայթազդի »: յայտարարեալ թէ որ երկնի ի մահուանէ, ոչ տեսանէ ⁷: Մի՛ ինչ այժմ՝ զմարմնաւոր աչացդ տեսիլ լսեր ⁸, այլ տեսումն վասն երկիւղի մարդկան: Եւ ամենայն կենդանեաց տեսաւք ⁹ զգոչանան ի հնարագունիցն, հանապազ զօղելով և սալարելով ¹⁰, զի գառնու-

1. Այլք. ի սիրտս:

2. Այլք. Եղեւ առ նա բան միջնորդի. յերկուց կողմանց դիմառութիւն ցուցանել:

3. Այլք. արար:

4. Տ. չունի ընդոստումն. յոր յաւելուն այլք. Գուն լինելովն մարդիկ ոտնաւոր լինին, երբ սիրելեաց իւրոց ոչ կարաց օգնել:

5. Տ. Գոռացաւ:

6. Այլք. լուսով:

7. Այլք. ասէ և Եզնկ. այլք յաւելուն՝ զնա:

8. Այլք. ասեր ():

9. Այլք. այս տեսումն փառն երկիւղի է և մարդիկ և ամենայն կենդանեաց. փառն զի տիպրն զգոչանան ի հօրազունիցն:

10. Այլք. տարսելով զգառնութիւնն:

թեան կեանս աշխարհիս կատարելով, զհաւատոյ տեսաւորութիւն ասեմ. սմա ակնկալեալն՝ և յակնարկելն ցուցանէ ¹, և զառ ի յապայն առժամն տեսանէ ². և թէ զայնպիսի տեսաւորութիւն ի յողիս ոչ ստացեալ ունիցի, եթէ միջօրէի գնայ՝ դայթաղի, և խաւար հանապազ ընդ նմա իսկ է. Որպէս զառաքեալն Մարիամու՝ իբրեւ զուժկանս՝ ունայն մտօք արձակեաց անդրէն, նոյնպէս և զայակերտսն այսր անդր տարաբերեաց, և ոչ կամեցաւ զյայտնութիւնս խորհրդոյն ցուցանել նոցա. վասն էր ³. միանգամ և երկիցս տեսեալ զնշանս յարութեան և ոչ հաստատեցան ⁴, փոխանակ զի ոչ յաղթեալ՝ զանձինս աներկիւղս ունէին ⁵, զնա եւս երկնչոտ ուսուցանեն:

«Այժմ, ասեն, Հրէայք սպառնային սպանանել զքեզ, և դու անդրէն երթաս»: Սպանանելն և մեռանելն նոյն է. զերկոտասանամեայ դուստր քահանային մեռեալ յարոյց, նոյնպէս և զմիամօրն ի նային քաղաքի՝ կալաւ և կանգնեաց ի դադաղացն: Որ զմի մեռեալ կարէ կեցուցունել՝ նա և զբազումս, և եթէ զայլոց մահս հալածականս արար, եւս առաւել զձերդ. զի՞ այդչափ զահի հարեալ էք և դողայք, ապաքէն յորժամ և է ելանելոց էք ⁶ ի մարմնոյ այտի. արդ ոչ հանապազ ընդ այդ բան կրթեսցուք ⁷, թէ «Մի՛ երկնչիք յայնցանէ որ սպանանեն զմարմին, ոչ կարեն սպանանել զոգի». այլ որ կարող է միանգամայն զհոգի և զմարմին առ հասարակ թափել ի մահուանէ ⁸: Եւ ի թաբովր լերինն զդոյն բարբառ լուայք ի Հօրէ. «Դա է իմ

1. Այլք. որ զակնկալեալն՝ յակնարկեալն կամ յակնարկելն ցուցանէ:

2. Այլք. ցուցանէ կամ գուշակէ:

3. Այլք. զի:

4. Այլք. հաշտացիւն:

5. Այլք. փոխանակ զանձինս աներկիւղս ունելով:

6. Այլք. Ո՛չ ապաքեն ելանելոց էք:

7. Այլք. ոչ հանապազ ընդ այդ բան կրթեցարուք:

8. Այլք. Դա միանգամայն զոգի և զմարմնի քափէ ի մահուանէ առ հասարակ:

որդի սիրելի, դեռ բարեք» . դուք փխնակ նմա բերց՝ հրամանատար Կամիլ Լինկ . յայտ է, թէ և Ղազարու յարութեանն խորհուրդ ի վեր հանող էր ձեզ, դուք ոչ հաւատացիք : « Մի երթար ի հրէաստան, զի ողորմանկ կանն զքեզ » : Վասն նոցա սկսար մտայն՝ այդ անդր սարգսբերաց զխոս բանին¹, զի սակաւիկ մի կրթեացէ պակիս նոցա . մերթ ասէ, « Այս հիւանդութիւն քի խնայ » . դարձեալ ասէ, « Վասն փառացն Աստուծոյ, զի փառասրեացի ի նմա որդի Աստուծոյ » : Հիւանդութիւն անփրկելոյ ի մահ էր, և փառքն ի մահաւանէն յորդեցին ի տեսանելիս ամենայն թէրահաւա ժողովրդեանն, յամենայն² առաւելալէս յայնժամ զբանիք արար դաշակերան, մինչև մահաւոր թաղման գերեզմանի վիճակեցաւ³ :

Ապա յետ այսորիկ ասէ . « Ղազար բարեկամ մեր նմիեաց, ոչ ևս երթամ զի դարձացից ըզնա » : Ո՛ր Տէր, իբրեւ ընդ մանկուան խախ, և որդէս աղաթաց կաթն ջամբես . մայրաբար ծնանիս և դայեկաբար մուշանես, և վարդապետաբար ուսուցանես, և զազխութիւն նոցա՝ խնամութեամբ ծածկես : Ե՛րբ էիր սննեկաղան դու Ղազարու, զի երթաւ դարձացանես զնա ի քնոց . երկուց ուտուրց զնոցոյ է հեռաւորութիւն ճառապարհիդ . մինչև երթաւ դու՝ Ղազար համակ ի քուն կայցէ . միթէ ի մանրագործաց թմբակաւ իցէ, կամ ի սաստիկ անապականց զմբբեալ իցէ . կամ ո՞յր ուրուք ի մարդկանէ³ զչորս տիւ և ըզչորս գիշերս անհաս ի քուն լինիցի . և արդ դու երթաւ զարթուցանես զնա : Քորք նորա որ յղեցին առ քեզ փութապէս զարբանեական, նոքա ընդէր ոչ զարթուցանեն զնա, վասն քնոյ նորա առ քեզ ոչ յղեցին, այլ վասն մահաբեր ախտին ստեպ աղաչեցին զքեզ՝ զի եկեսցես և բժշկեսցես :

1. Այլք : զգործութիւն բանիցն :

2. Այլք : վնասելու :

3. Այլք : և իջնի . այլք՝ ո՞ր որ :

Արդարեւ դառինք անմեղք էին աշակերտքն. զոր ինչ տեսանէին՝ զնոյն և գիտէին. և զոր լսէին՝ նմին և հաւատային. յաստուածային խորհուրդան հասու լինել ոչ կարացին. « Տէր, ասեն, եթէ նընջեաց՝ ապա ապրի »: Բազում հիւանդք ննջեն և ոչ ապրին. և իցեն որ ոչ ննջեն և ապրին: Ո՛վ փաղաքշանք տգիտաց. դժածկագէտ զօրութիւնն կամէին սփոփել¹: Գիտէին եթէ զտունն զայն սիրէ Տէրն մեր, և ի տան անդր առաւել զՂազար անմեղ. ոչ ինչ կամէին թէ հասցէ վիշտս ընտանեաց նոցա: Վասն այնորիկ վասն սիրոյ առաւել քան ի Ղազար՝ ի նոսա գլխացաւ Տէրն. մերկացաւ զժածկոյթս խորհրդոցն, և ասաց յայտնապէս. « Ղազար բարեկամ մեր մեռաւ »: Զի մի՛ յանկարծակի ընդոստիցեն, կամ ճշելով, կամ կոծելով, կամ արտօսը ի վերայ բանիցն արկանելով, անդէն վաղվաղակի մօտաւոր զկնի գուժաբեր բանիցն՝ զանսուգ մխիթարութիւնն մատոյց. « Եւ ես ուրախ եմ՝ վասն ձեր, ասէ, զի դուք հաւատասցիք. զի ես չէի անդ »:

Ահա դարձեալ պատ ի պատ պատասխանիք, որ ոչ կարացին համօրէն հասու լինել և ի վերայ կալ: Մահու անուն և ուրախութեան՝ միանգամայն հընչեցին ի լսելիս նոցա, և ոչ ի զարմացումն անգամ կարացին հասանել՝ վասն երկբան բարբառոյն: Որպէս և երկչոտութիւնն թովմայի տեղեակ առնէ զմեզ՝ վասն տխմար անուամութեան նոցա. նա ասէ, « Եկայք, երթամք անդր », և թովմաս ասէ, « Օ՛ն, եկայք՝ երթիցուք մեռանել ընդ նմա ». նա երթայ զմեռեալս յարուցանել և կեցուցանել, նոքա կենդանիք² ի մահս պատրաստէին: Քանի՛ տարակուսանք են ի տեղւոյ աստ. զիւրագոյն է երկրագործ մշակաց զկորդացեալ երկիր ի գործ արկանել, քան գիտնոց ածել զտգէտ ի գիտու-

1. Զիք ի Տ. այս բան. Ո՛վ... սփոփել:

2. ԱՄԼԲ. կենդանոցն:

տեղւոյն հաստատուն կառուցեալ եղաւ. բանն յառաջ ընթանայ թարգման սրտին, և պատմեաց զպաղատանս սգաւոր սրտին ի լսելիս այնորիկ, որ կարէր¹ բառնալ զսուգն ի տանէ սիրելւոյն իւրոյ²: Գիտաց բանն՝ թէ ամենայն մխիթարիչք նորա եկեալ էին և ժողովեալ, և իւրաքանչիւր անձն լի էին ոգով և տրտմութեամբ. տրտում՝ զտրտում ոչ կարէ մխիթարել և զուարթացուցանել, և սգաւոր զսգաւոր ոչ կարէ մխիթարել, այլ սուգ ի վերայ սգոյ յաւելուն: Մի՛ տապիր, ասեն, մի՛ տառապիր. իմ եղբայրն՝ եւս մատաղագոյն քան զնա մեռաւ, այն ինչ հարան ի տան ածեալ, անզաւակ յաշխարհէս էանց զնաց. ոչ մնաց յիշատակարար³. բորձան յիշատակարար և անուն նորա ի միջոյ կենդանեաց: Այլ ոմն կին յառաջ մատչի և անէ. Միամօր մի ունէի որդի, այրն մեռեալ, և քոյր և եղբայր ոչ ունէի⁴. և այն մանուկ ի պսակի՝ որպէս առաւելապէս ծաղիկ մի թառամեցաւ. չեհաս ի քաղաք ընկալին իւրոյ, չեմուտ ի յառագաստն. չետես զվայելչութիւն աշխարհիս. յետս դարձաւ զօրութիւնն. եղծեալ ապականեցաւ կարգն տուրեառիկ փոխանորդութեանն: Եւ այլք եւս քան զայս խանդաղատագոյնս երկրորդէին. զսիրտ բեկանեն, զաղիս գալարեն, զերիկամունս գողացուցանեն. ջիղքն թուլանան, յօդքն լուծանին, բոլոր զօրութիւն մարմնոյն մեղկեալ անկանին. վայ ի վերայ վայի, և ճիչ ի վերայ ճչոյ, և այրումն ի վերայ այրման, և խարխարումն ի վերայ վիւրաց, և կեղեքումն առ ժամանայն չարեաց. թէ արժան իցէ այնպիսի բանից՝ մխիթարութիւն ցուցանել⁵, թէ ոչ, (ոչ)⁶

1. Այլք. եկեալ էր:

2. Եզնկ. սիրելեաց իւրոց:

3. Եզնկ. յիշատակարան:

4. Եզնկ. հայր և մայր չունիմ:

5. Այլք. ասել:

6. Պակասէ երկրորդ ոչն. այլք ունին՝ եւ ոչ գիտեմ:

զիտեմ. զի մարդ կկեղ էին միմիջորեկ, ամեն-
նկեական նաան ի առդ անմիջի՞մար :

Չորս ամենայն անգորի եթող Մարթա, և առէ
ցնիւտաւ. (Գէր. եթէ առ ըսող էիր՝ եղբայրն
իմ չէր մեռեալ. այլ եւ որդ զիտեմ. եթէ զս-
մենայն զոր ին միանդամ ինդրեացեա յԱստու-
ծայ՝ առ զեկ Աստուած) : Իմաստութիւն : Իս-
զեւոր և սէր աստուածային և յաստուած շնորհեալ.
և անասաւ մարդարեւութիւն՝ շարեւեան եղբայր
յարադարաւ են. քանզի մի է շարժաւն՝ նոցա՝
Աստուած. որդեւ և նոյն արահատագէտն ընդ մի
բերան փէ¹. ամ առկ և ամ թանձր². և ամ
եւս թանձրացոյցն. և այլք ըսա խրատանքիւր կար-
գի. թէպէտ և բարամբ են թաւով ի մի անոյն
առէ և ու բարամբ³. և ըսա նեւինն շարժաւն
ընտրութիւնը անոյնիցն երեւին. և զարժին մի և
նոյն բախնդակ⁴ առ ամենեւեան : Այսպէս Մար-
թա և Մարիամ, և Ղազար ի մեռեալն, և եթէ
այլ եւ ոք զայր ընդ նաա ի առն անդր⁵ : Իսա-
աացեալ, թէպէտ և որիշ որիշ բարբառէին, մի
յասաա էր ամենեցուն, զի սէր սիրէին զՔրի-
ստա, զի յաւոր իմաստութիւն ուէին ամենե-
ւեան : Ի բարեաց միարանութենէն մարդարեւացաւ
Մարթա. (Գէր. առէ. թէ առ ըսող էիր՝ եղ-
բայրն իմ չէր մեռեալ) : Ուր կեանք են՝ մահ
անդր ու մահնէ. բարամբ անդամ մեռեալ էր
Գեանն ի առն Մարիամայ և Մարթայի. մահ և
ի գեղջէ անտի շարժեալ էր. թող թէ ի առնէ
անտի : Երկնաւոր իմաստութեամբ առաց զայն. զի
(Որ բնդունի զանրգարէ յանաւն մարդարէի՝ ըզ-

1. Գ. իմաստան :

2. Այլք. արժող :

3. Այլք ի Գ. առն զարմայն յնորդանն, կամ ըսա Անդր-
յարաբան :

4. Այլք. քառ :

5. Այլք. մի անոյն առէ և ու բարամբ :

6. Այլք. բարանան :

7. Այլք. անեղուն ի որիւն ցնեաա :

վարձս մարգարէի առցէ » . իսկ որ ՂԱստուած
ընդունի՝ զաստուածային իմաստութիւնն ժառան-
գեսցէ ¹ . յիմաստութենէ անտի ի մարգարէու-
թիւն վարեցաւ ² : « Այլ և արդ գիտեմ, ասէ, թէ
զոր միանգամ խնդրեսցես յԱստուծոյ՝ տայէ քեզ
Աստուած » : Այս բարբառ մարգարէութիւն է,
քանզի զամենայն ինչ էած և կարգեաց ³ ի տալ
անդր քեզ, ոչ միայն զմիոյ մեռելոյ յարութիւն,
այլ և զվաղնչուցն եւս զանցեալ դարուցն : Բայց
գուցէ ումեք թերի բանս թուեսցի, կամ զիւրն-
դրելն յԱստուծոյ կամ զտալ նորուն . զայս և ինքն
Տէրն ասաց՝ թէ « Ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի
Հօրէ իմմէ » . և զմիտսն նոցա հաստատէ . « Ոչ որ
գիտէ զՀայր եթէ ոչ Որդի, և ոչ զՈրդի որ ճա-
նաչէ՝ եթէ ոչ Հայր » : Այս բարբառ զմիաբանու-
թիւն ուսուցանէ և ոչ զերիցութիւն կամ զկրտսե-
րութիւն . վասն այսորիկ և Տէրն հաւանեցաւ
ընդ հաւատսն Մարթայի : « Ասէ ցնա Յիսուս .
յարիցէ եղբայրն քո . ասէ ցնա Մարթա . գիտեմ
զի յարիցէ ի յարութեան յաւուրն յետնում » :
Եւ Տէրն միանգամայն յայտնեաց նմա զյետինն և
զառաջինն . « Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք » :

Դրունք երկնից բացան կնոջն . զինքնածագ լոյսն
ետես, յանմատոյց տեղին եհաս, որդւոցն Զբե-
թեայ հաւասարեաց ⁴ . և ոչ զտեսական լանջօքն
անկաւ՝ այլ յիմացական՝ զօրութիւնսն վերացաւ .
զբանն կենաց շօշափեաց, ի նոյն կեանս ընկղմե-
ցաւ : Եկն արտասուօք, և լցաւ ծաղու . էր վշտալից
և եզեւ բերկրեալ . մտացն աչք բացան, ներքին
մարդն լուսաւորեցաւ . ի բաց գնաց թախծու-
թիւնն, և զուարթացան գոյնք երեսացն . ողջա-
ցան դեղածք ⁵ մարմնոյն, և մոռացաւ զսուգն

1. Եզնկ. ժառանգէ յԱստուծոյ :

2. Այլբ. վերաբերեցաւ :

3. Եզնկ. քափեաց . այլբ. փափեաց :

4. Այլբ. նմանեաց :

5. Եզնկ. յիմանալի :

6. Այլբ. կեղածք :

անմխիթար. բոթ երեր զեղբօրն¹, և աւետիս լուաւ զյարութեան. մինչ և յարուցեալ ետես զեղբայրն, ի ձեռն յարութեան մեռելոյն՝ զկենդանին ետես², զկենդանին և զկենդանացուցիչն ամենայն մեռելոց:

«Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք»: Եղիա յարոյց զմեռեալն՝ և դարձեալ մեռաւ. այսպէս և Եղիսա³, մի և երկուս. ես ոչ միայն յարուցիչ եմ՝ այլ և յարութիւն. յարուցանեմ և կեցուցանեմ յանմահութիւն. որ հաւատայ յիս՝ զմահ մի տեսցէ և մի ճաշակեսցէ յախտեան:

Չայս ասաց Տէրն մեր ցՄարթա, և անգէն վազվազակի զվարձս վարդապետութեանն պահանջեաց ի նմանէ. «Հաւատաս, ասէ, ամենայնի՝ զոր լուարս. և նա ասէ. այս Տէր, ես հաւատացի թէ դու ես Քրիստոսն որդի Աստուծոյ, որ դաբցն էիր յաշխարհ»: Որպէս վերագոյնն ասացաք՝ զորս անուանս մարգարէութեան զոր ընկալաւ և զգեցաւ՝ կի՞նն ի տեղս՝ անգր. «Դու ես, ասէ, որ դաբց էիր յաշխարհ»: Յաշխարհի էր, և դա դաբց ասես: Չմարգարէիցն բան երկրորդեաց, զոր և համբաւցի կի՞նն ասաց. «Յորժամ Մեծիս գոյ՝ պատմէ մեզ զամենայն»: ասաց զառ ի կռուէ ծընունդն, և ակնարկեաց զերկրորդ գաղտեանն. քանզի որ զսկիզբն ասեանէ՝ և ի կատարումն անգր հայի. իբրեւ անկաւ ի ներքս յարբունիւն, զամենայն ինչ տեղեկացաւ առաւելապէս, և զմեծամեծսն Աստուծոյ լուաւ. եկն իբրեւ զմարգարտում, և գնաց իբրեւ զժողովուրդ Աստուծոյ տրախալից: Փոքաւ ասել ցբոյրն իւր. «վարդապետ եկեալ է. և կուէ զքեզ»: Արգարեւ ճմարիտս վարդապետ. առանց ալիքապետաց աւսուցանէ, և ա-

1. Տ. փոխադրւն:

2. Այլ է. միւշ. եւ յարուցեալ եղբայրն կամ եղբօրն. ի ձեռն մեռելոյն զկենդանին ետես:

3. Այլ է. Եղիսան:

4. Այլ է. այսմիկ:

5. Այլ է. զորս հաւատն մարգարէութեան գրեցաւ:

ռանց սիղովբայից հեգէ, և զամենայն պէտս բանից ունի և կատարէ¹։ Ասաց վարդապետ, և եմուտ ի կարգ աշակերտաց. խօսեցաւ ընդ Մարիամայ լռելեայն և աշակերտեաց ի նոյն վարդապետութիւն հեշտ կամաւ² և դիւրահաւան։ Եւ վաղժադակի գնաց առ Յիսուս ի նոյն տեղի, և ի նոյն ուրախութիւն և առ նոյն ուսուցիչ։ Զոմն ծածուկ և զոմն յայտնի՝ ձգեաց զերկոսին ի սգաւոր յաշխարհէս յանտրտմական ուրախութիւնսն։ Հրէայքն որ եկեալ էին առ Մարիամ մխիթարել վասն եղբօրն իւրոյ, ունայնք և թափուրք յերկնաւոր մխիթարութենէն էին. սգաւորք և թախծեալք նստէին անդէն ի տան՝ յառաջին արտասուքն շաղախեալք³, և նովին տրտմութեամբք ասեն ցմիմեանս. Երթայ ուրեմն ի գերեզման՝ լալ անդր։ « Թարեան և նոքա և գնացին ընդ նմա »։ ոչ ի յարութիւն անդր՝ այլ ի գերեզման անդ մեռելոյն. զի « Որումն տուեալն է ասէ՝ տացի և յաւելցի նմա, և որումն ոչն է տուեալ, թէ և ունիցի եւս և զայն, բարձցի ի նմանէ »։ ոչ առ ագահութեան տուողին, այլ առ չարութեան ընդունողին⁴։ Հանապազ գերեզմանասէրք էին. և թող⁵ անդր զմարդիկն մեռեալ. այլ սուտ աստուած անուանելով և զնոսին մեռեալս ասելով. « Նստէին, ասէ մարգարէն, կանայք նոցա և լային զթամուղ »։ Ի նոցանէն, ասէ, յարեաւ Մարիամ և մերձեցաւ⁶, և եկն առ այն՝ զոր յառաջագոյն ճանաչէր, թէ որ զբազում մեղսն իմ կարաց շնորհել ինձ ձրի, նոյն և կարող է զժանրատաղտուկ տրտմութիւնս իմ փարատել յինէն։ Անկաւ առաջի նորա և երկրորդեաց զնոյն բանս զոր ա-

1. Եղնկ. և այլք՝ զամենայն պէտս դպրոսքեան ընդունի կամ ընդ։

2. Եղնկ. հեշտ կամակ, այլք՝ հեշտակաւ։

3. Այլք. շաղեայք։

4. Այլք. վասն փառքարոսեան ընդունողացն։

5. Այլք. բող։

6. Այլք. չունին զայս բառ։

անմխիթար. բօթ երբեր զեղբօրն¹, և աւետիս լուաւ զյարութեան. մինչև յարուցեալ ետես զեղբայրն, ի ձեռն յարութեան մեռելոյն՝ զկենդանին ետես², զկենդանին և զկենդանացուցիչն ամենայն մեռելոց՝

« Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք »։ Եղիա յարոյց զմեռեալն՝ և դարձեալ մեռաւ. այսպէս և Եղիստ³, մի և երկուս. ես ոչ միայն յարուցիչ եմ՝ այլ և յարութիւն. յարուցանեմ և կեցուցանեմ յանմահութիւն. որ հաւատայ յիս՝ զմահ մի՝ տեսցէ և մի՝ ճաշակեսցէ յաւիտեան։

Զայս ասաց Տէրն մեր ցՄարթա, և անդէն վազվազակի զվարձս վարդապետութեանն պահանջեաց ի նմանէ. « Հաւատա՛մ, ասէ, ումենայնի⁴ զոր լուարս. և նա ասէ. այո՛ Տէր, ես հաւատացի թէ դու ես Քրիստոսն որդի Աստուծոյ, որ գալոցն էիր յաշխարհ »։ Որպէս վերագոյնն ասացաք՝ զորս անուանս մարգարէութեան զոր ընկալաւ և զգեցաւ⁵ կի՛նն ի տեղւոյ անդր. « Դու ես, ասէ, որ գալոց էիր յաշխարհ »։ Յաշխարհի էր, և դու գալոց ասես։ Զմարգարէիցն բան երկրորդեաց, զոր և շամրտացի կի՛նն ասաց. « Յորժամ Մեսիա գայ՝ պատմէ մեզ զամենայն ». ասաց զառ ի կուսէ ծընունդն, և ակնարկեաց զերկրորդ գալստեանն. քանզի որ զսկիզբն տեսանէ՝ և ի կատարումն անդր հայի. իբրեւ անկաւ ի ներքս յարքունիսն, զամենայն ինչ տեղեկացաւ առաւելապէս, և զմեծամեծսն Աստուծոյ լուաւ. եկն իբրեւ զմարդ տրտում, և գնաց իբրեւ զհրեշտակ Աստուծոյ ուրախալից։ Չոգաւ ասել ցքոյրն իւր. « Վարդապետ եկեալ է, և կոչէ զքեզ »։ Արդարեւ ճամարիտ վարդապետ. առանց արժապետաց ուսուցանէ, և ա-

1. Տ. զեղբայրն։

2. Այլ. մինչ լեւ յարուցեալ եղբայրն կամ եղբօրն, ի ձեռն մեռելոյն զկենդանին ետես։

3. Այլ. Եղիսէ։

4. Այլ. այսինկ։

5. Այլ. զորս մատուն մարգարեական զգեցաւ։

ռանց սիղովբայից հեգէ, և զամենայն պէտս բանից ունի և կատարէ¹: Ասաց վարդապետ, և եմուտ ի կարգ աշակերտաց, խօսեցաւ ընդ Մարիամայ լոբերայն և աշակերտեաց ի նոյն վարդապետութիւն հեշտ կամաւ² և դիւրահաւան: Եւ վաղժադակի գնաց առ Յիսուս ի նոյն տեղի, և ի նոյն ուրախութիւն և առ նոյն ուսուցիչ: Զոմն ծածուկ և զոմն յայտնի՝ ձգեաց գերկոսին ի սգաւոր յաշխարհէս յանտրտմական ուրախութիւնսն: Հրէայքն որ եկեալ էին առ Մարիամ մխիթարել վասն եղբօրն իւրոյ, ունայնք և թափուրք յերկնաւոր մխիթարութենէն էին. սգաւորք և թախծեալք նստէին անդէն ի տան՝ յառաջին արտասուքն շաղախեալք³, և նովին տրտմութեամբք ասեն ցմիմեանս. Երթայ ուրեմն ի գերեզման՝ լալ անդր: « Թարեան և նորա և գնացին ընդ նմա » . ոչ ի յարութիւն անդր՝ այլ ի գերեզման անդ մեռելոյն. զի՝ « Որումն տուեալն է ասէ՝ տացի և յաւելցի նմա, և որումն ոչն է տուեալ, թէ և ունիցի եւս և զայն, բարձցի ի նմանէ » . ոչ առ ագահութեան տուողին, այլ առ չարութեան ընդունողին⁴: Հանապազ գերեզմանասէրք էին. և թող⁵ անդր զմարդիկն մեռեալ. այլ սուտ աստուած անուանելով և զնոսին մեռեալս ասելով. « Նստէին, ասէ մարգարէն, կանայք նոցա և լային զթամուզ »: Ի նոցանէն, ասէ, յարեաւ Մարիամ և մերձեցաւ⁶, և եկն առ այն՝ զոր յառաջագոյն ճանաչէր, թէ որ զբազում մեղսն իմ կարաց շնորհել ինձ ձրի, նոյն և կարող է զծանրատաղտուկ տրտմութիւնս իմ փարատել յինէն: Անկաւ առաջի նորա և երկրորդեաց զնոյն բանս զոր ա-

1. Եջնկ. և այլք՝ զամենայն պէտս դպրոտքեան ընդունի կամ ընդ:

2. Եջնկ. հեշտ կամակ, այլք՝ հեշտակամ:

3. Այլք. շաղեալք:

4. Այլք. վասն փառաբարոտքեան ընդունողացն:

5. Այլք. բող:

6. Այլք. չուանի զայս բառ:

ասաց քոյր նորա. « Տէր, եթէ աստ դիպեալ էիր՝ եղբայրն իմ չէր մեռեալ »: Միոյ դպրոցի մանկունք զմի բարբառ ունին խօսել¹. հաճք և հաւանք և միաբանք ըստ կամաց վարդապետին՝ յորդորէին² ի նոյն ուսումն. սոյնպէս և քորքն Ղազարու երկոքին միով անհատ սիրով ի մի որս կենդանի երկնաւորին ըմբռնեցան. զմի սէր սիրէին³ երկոքինն զՏէր. զմի գիտութիւն արբին նմանապէս⁴, տեսին մարդ և հաւատացին յԱստուած. ի լրութենէ սրբտից նոցա՝ և բանք բերանոյ նոցա զնոյն միաբանութիւն երկրորդեաց:

Թաշխատեալ մարմնոյ բղխեն քրտունք, և ի զայրագին սրտէ աչք բերեն զարտասուս, ոչ միայն ի վերայ մեռելոց, այլ և ի վերայ կենդանեաց սիրոյ⁵, յորժամ եկեսցէ ի հեռաստանէ: Ետես Մարիամ զՅիսուս, և երկունք գթոյ ստիպեցին զնա, յիշատակ մեռելոյն և կենդանի սիրոյն տեսիլ⁶. ոչ ճշեաց ըստ աշխարհական կարգի, այլ յոյժ ցնծութեամբ⁷ եհեղ արկ զարտասուսն առաջի ողորմածին: Այսչափ աղիողորմ էր տեսիլն՝ մինչեւ զամենայն Հրէայն⁸ բարձրակականս լացոյց. ի նոյն միաբանութիւն և Տէրն մեր հաւասարեաց. արտասուս առ արտասուս, և տրտմութիւն առ տրտմութիւն. համարեաց թէ զնոյն սուգ սգացաւ⁹: Վասն որոյ և ասէ գիրն¹⁰, թէ « Խռովեցաւ Յիսուս յոգի իւր ». որպէս թէ յամենայն զօրութեանէն իւրմէ տրտմեցաւ. ոչ կարաց պարզաբար բարբառել թէ « Ու՛ր եգիք ». այլ մոնչելով՝ ասէ.¹¹ լալով և

1. Եղնկ. գնոյն բարբառ ուսանին խօսել:

2. Այլք. յորդորին:

3. Այլք. սիրեցին:

4. Այլք. երկոքեանն:

5. Եղնկ. ի վերայ սիրելոյ. այլք՝ կենդանի սիրելոյ:

6. Այլք. երկու երկունք սիրոյ... և տեսիլ կենդանի սիրելոյն:

7. Այլք. ցածուրեանք:

8. Եղնկ. Հեբրայեցիսն:

9. Մի օր. զգեցաւ:

10. Այլք. քանզի ասէ աշխարհագիրն:

11. Այլք. յաւելուն. ոչ այսպանելով. այլ:

արտասուօք, կխաբանութեամբք, իբրեւ զտրտմա-
կից և զսգակից ի վերայ սիրելոյ իւրոյ: Ի յորդա-
հոս անձրեւաց առատաբեր լինին անդաստանք
մշակաց, անդեայք¹ և անապատք բուսուցանեն
զգալարս իւրեանց². սոյնպէս և յորդ արտասուք
մարդկան ի գութ ածին զԱստուածն մարդա-
ցեալ. եղև նոցա կցորդ սգոյն, զի լինիցին մար-
դիկ մխիթարակից Աստուծոյ: Բազում սերմանիք
ի բազում ամաց ընդարմացեալք փտին³ ընդ-
հողով անբոյսք. վայել էր երկնի միանգամայն իսկ
տեղալ ի վերայ երկրի⁴. զի թէ մի հատ բուսցի,
վաղվադակի ապա և ամենեցուն է ակնկալութիւն
բուսանելոյն:

« Ո՞ւր եղիք, ասէ, զնա. — Տէր,⁵ եկ և տես »:
Դեռ եւս որսայր զմարդկան փրկութիւնն: Ի Բե-
թանիայ մինչեւ ի Բեթաբրա⁶ եօթանասուն և
երկու մղոնք են. յայնչափ հեռաստանէ գիտաց
զմահն Ղաղարու, մօտ եւս եկեալ, և արտասուեալ
բստ ախտակցութեան սգոյն, և տգիտանայ⁷: « Ո՞ւր
եղիք զնա ». դուք եղիք, և ես կենդանի առնում
զնա⁸. զադաղօք տարայք զնա և ես ձայնիւ կար-
դամ: Իսկ եթէ այդ այդպէս է, ապա առ ի՞նչ
հարցանես, Տէր: Աստուածային գործ գործելոց էր
ի տեղին⁹. գուցէ զրկիցին ինչ ի մարդկային բնու-
թենէ. քանզի բազում անգամ եղև առ նոսա
յայտնութիւն երկնաւոր շնորհացն¹⁰. անմարմնա-
կան զօրութիւնքն մարմնաձեւ երեւեցան¹¹: Սա

1. Եղնկ. ապատք. այլք՝ առապարք:

2. Այլք. արօտականաց:

3. Այլք. կային:

4. Այլք. վայելէր իսկ երկնի և երկրի տեղալ ի վերայ նոցա:

5. Եղնկ. յաւելու՝ ասեն:

6. Եղնկ. Բեթաբրա:

7. Եղնկ. և այլք՝ մօտ եւս եկեալ և ի կամոյին՝ տգիտանայ:

8. Եղնկ. յաւելու. Դի եղիք, և կենդանի բառեալ. դազաղօք
յառնայք:

9. Այլք. գործք գործելոց էին ի տեղոյն:

10. Այլք. յայտնութիւնք երկնաւորք:

11. Այլք. մարմնաձեւ երեւեին՝ այլ ոչ մարմնացան:

ժողով կրէ զերկուս ներդրածութիւնս. ժամս այնորիկ երկուսնայ կարենայ զգուշանայ շտապով. ու ժողով շարժանկրօն շտապանայ՝ այն է որոտաւայն առաջնայ. և ի նոցանայ ընկերականաւ ժողովութիւն:

Տեւեք. առն. սրբով սրբէր քան. թէ որով սրբով զթոյր. զի և թոյն որոտաւայն: Մարտնայ ու ժողովն աչքն որոտաւայն. այն է բոլոր անգամէ մարտնայն առնելն՝ որով և Տեւեք մեր բազմակ անգամ ժողովայն յայտարար. այնով իւրաքանչիւն առջոյ զմարտնայ բնութիւն. մինչ զի եւս ժողովաբարայն դատաւար յայտարարութեան առնելն: Այն է առ. առն. որ երայց դուք կարեն. որդի կարէր առ այնովիկ նշան առնել զի և Ղարաբ մի մնայի: Դուք ամբար էր յայտարար. զի որ զմօն կարմիր և բարձրանայ և պահելիս մեծամեծաւ որդի. յայտարարէր և ու զայն յայտարար զՊատանայ. և անանայ փոխանակեցէր. և ի Մոսկովէ երկամբ որոտարար. եթէ չէր Մոսկովէ ընդ մօն շանարար որոտարար. զբոլոր ժողովարարն որկանէր փարաւն ի առ. առնել իւրայ. որ զայնով բարձրութիւնն ի մարտանակողիցայն ձարայք ձարն. որդի զի փան առնել բնութիւնն ձարնակող լինիք: Եւսն կարեն կենդանի էր և շարժէր զմարմինն. աչք նորա մնակայ էին. շտապ ի մնակայ մարմինն ու բնակէ. և ուրջաւ որկանական յայն մնակար. եթէ զմնակայ առ կենդանայցայ և զժողովարարայ բոլոր անգամէն ձարնակայ. ապա եթէ զբոլոր մարմնով մնակարն կեն.

1. Այլ. շտապար.

2. Երեկ և ուրջ բոլոր անգամայ շտապ և ուրջ շտապան:

3. Այլ. փոխարար:

4. Այլ. խոստանալ:

5. Պատանայ Յ. Թոյն փոխարար ընդ զբոլոր. մնակայ ու եւս որոտաւայն յերկանայն յայտարարեալ: Կարտարարութեան:

6. Այլ. զմեծ ձարն բարձրանայ:

7. Երեկ ի մնակայ. բարձրանայ... փան առնել լինիցիք:

դանացոյց անդրէն¹. բայց դուք որչափ և կա-
միք յաճախեցէք ի դոյն հայհոյութիւն, թերեւս ի
դմին տեղոյ ամաչիցէք², վասն առաջին և վերջին
հայհոյութեան ձերոյ, մանաւանդ յորժամ բա-
զուվք ի ձէն՝ փառաւոր առնիցեն զԱստուած ի
վերայ անպատում³ պանչելեացն զոր տեսնիցէք:

« Թխուս, ասէ, գնաց գալ⁴ ի գերեզմանն, ուր
եղեալ էր անդր զՂազար յայրի միով, և վէմ մի
յարուցեալ⁵ ի բերան այրին »: Սովորութիւն էր
առաջնոցն մեծաւ աշխատութեամբ ամրացուցանել
ղբնական⁶ իւրեանց, վասն զի հեռի էր ի նոցանէ
յոյս յարութեանն. զայս կեանս միայն գիտէին,
և զայն մահ դառնութեան⁷. յիշատակ մեռելոյն
զգերեզմանն համարէին. չիրիմ՝ յիշատակ նոցա
ասէին⁸, և զանուն մեռելոյն ի վերայ դրացն փո-
րագրէին. անկնկալութիւն յարութեանն անցեալ
էր զամենեկումբք: Վասն այսորիկ Մովսէս ակա-
մայ Աստուծոյ հրամանաւն ի տեղոյ անդր⁹ խո-
նարհի ի սովորութիւն առաջնոցն. « Եթէ եղբայր
դ անօրդի մեռցի, մտցէ եղբայր նորա¹⁰ առ կին
մեռելոյն, և յարուսցէ զաւակ եղբօր իւրոյ ». հը-
նարք վասն ժառանգութեան երկրին վիճակելոյ.
և դարձեալ՝ երկրորդ օրինգն անդրէն ընդդիմա-
ցաւ. և խրայելացիքն զնոյն սովորութիւն ունէին
առ գերեզման մեռելոյն:

« Ասէ Թխուս. ի բաց արարէք զվէմդ ի բե-

1. Եղնկ. և այլք. բոլոր մարմնովն մեռեալ էր՝ անդրէն կեն-
դանանայր:

2. Այլք. ամաչելիք:

3. Այլք. ի վերայ մեծի կամ մեծամեծ:

4. Յայլ չեք՝ գալ:

5. Այլք. յեղուցեալ:

6. Եղնկ. գրեականոյս. այլք՝ զգերեզմանս:

7. Այլք. զսոյն մահ դառնութեան միայն համարէին կամ հա-
շատային:

8. Այլք. աննէին:

9. Զիւր յայլ՝ Աստուծոյ հրամանաւն ի տեղոյ անդր:

10. Այլք. եղբայր ուրուք. . միւս եւս եղբայրն:

րանոյ Գերեզմանիդ. » : Յորմէ երկինք¹ դողան և լերինք հալին, վասն փոքր մի վիմի օգնական խնդրէ ի մարդկանէ. նա, ոչ օգնականս այլ վկայս. սատարութիւն զոր էարկ առ մարդիկ՝ արտասուքն, զնոյն փոխարէնս պահանջէ վասն վիմին՝ ի բաց պահանջումն և վերացումն² : Զերկիր մարդիկ գործեն և զերկինս հրեշտակք ունին. Տէրն հրեշտակաց և մարդկան եկեալ էր ի տեղի անդր. հրեշտակք ոչ ինչ պիտոյ էին յօգնականութիւն անգր. որոց էր սովորութիւն գործել զերկիր՝ նոցունց և հրամայեաց. դուք, ասէ, առէք զքարդ³ ի վեր, և դուք հայեցարուք ի գերեզման անգր, եթէ կայ ի ներքս մեռեալն, եթէ չարաչար է տեսիլ մեռելոյն. աչք ձեր վազիւն վկայ լիցին. և խիկունք ձեր՝ ծանրութեան վիմին, և աչք ձեր՝ մեռեալ գիականդ, և հոտ նեխոյդ՝ ուրնկաց ամենեցուն որ մօտակայքդ էք⁴. ի մէջ այսչափ րազմութեան վկայից՝ և զյարութեան և զտեսութիւն⁵ մեռելոյդ յուրաստ ոչ կարէք առնել⁶ : Գիտէր զնոցա չար սովորութիւնն. և յամենայն կողմանց արգելոյր⁷ զնոսս ի չայշոյութեանցն : Վնոյն վկայութիւն վկայեաց և քոյր մեռելոյն. « Տէր, ասէ, արգ չտեսալ է, քանզի չորեքօրեայ է. ասէ Յիսուս. ոչ ասացի քեզ, եթէ հաւատաս՝ տեսցես զփառան Աստուծոյ » : Մարդկան՝ ի մեռելոյ գոյ չոտ նեխոյ. իսկ Աստուծոյ՝ ի մեղաւորէ. ամենայն աշխարհ առ շաաբակ նեխեալ էր, ոչ գարշեցաւ՝ և ոչ գարձոյց զերեսս իւր յամեքէ, այլ խոր անուշահամութիւնն չամեմեաց զամենեւեան : Մշակին ոչ գոյ չոտ նեխոյ ի նեխեալ սերմանէ, այլ լի

1. Աստուս և Եշմէ. այլք՝ երկիր :

2. Եշմէ. փոխադէն տառանչէր վիմին ի բաց վերացումն. այլք՝ սա ի վիմին ի բաց վերացումն :

3. Այլք՝ զքարդ :

4. Ամենք՝ մոտ կայք :

5. Յայս չէք՝ տեսալիսն :

6. Այլք՝ չմեռել :

7. Այլք՝ անարգիւր արգելոյր :

են միտք իւր խնդութեամբ. եթէ պարարին միտք¹ ի հոտոյ անդաստանաց. որում սակաւիկ մի ետ վկայութիւն իսահակ ի գննել իւրում գէսաւ, և յօրհնելն իւրում զՅակովբ: Զոր դու ապականութիւն ասացեր, ո՞վ Մարթա, անտի բուսանելոց են անապական կեանք մարդկան. միայն աներկբայ հաւատա յԱստուած, և անտի հարկանի քեզ հոտ անոյշ և կենդանի, այնչափ պայծառ և լուսաւոր՝ մինչեւ զփառան Աստուծոյ այդու հաւատովք կարես տեսանել: Յերկիր՝ ուր ոչ են անկեալ սերմանիք, եթէ բազում անգամ տեղացեն անձրեւք² ի վերայ նորա, ոչ բուսանի ցորեան և կամ գարի. ի գերեզման՝ յորում մեռեալ ոչ եղեալ է, եթէ բազում շիփորք երկնաւորք հնչեսցեն, ոչ զք տեսցէ ի նմանէ³ զյարութիւն մեռելոց: Աւանդ՝ մեռեալ և կենդանի եղեալ ի գերեզմանի. դու զմահ դաւանես, և Տէրդ՝ կենդանի զկեանս խոստանայ և յարուցանէ. կրկնեա և երեքկնեա զդոյն վկայութիւն, զի պապանձեալ լիցին⁴ բերանք հայհոյող մարդկան, յորժամ զչորեքօրեայ մեռեալն կենդանացեալ տեսցեն ի մէջ հրապարակաց⁵: Վասն չարահոտութեանդ մի՝ ինչ կասկածես յամենեցունց⁶ Տեառնէդ. աղ է դա անուշացուցիչ ամենայն հարեալ մարմնոյ, լոյս է դա թափանցանց ամենայն կուրացեալ աչաց, ձայն է դա և բացումն ամենայն խլացեալ լսելեաց. զոր և այժմ՝ առ սիրելի եղբայրդ քո տեսանես⁷. զնա աչքը տեսանես, և միտքը զփառան Աստուծոյ⁸ իմանաս:

1. Այլք. խելք իւր:

2. Այլք. անկք:

3. Եզնկ. հնչեսցեն ի նմա, ոչ որ տեսանէ ի նմա. այլք. հնչեսցեն ի վերայ նորա՝ ոչ որ, և այլն:

4. Եզնկ. Էշ անդ. այլք՝ առաջիկ:

5. Այլք. արայանժեսցին:

6. Այլք. հրապարակիդ:

7. Եզնկ. յամենատարբ:

8. Այլք. այժմ գործով առ սիրելի եղբորդ քում տեսանիցես:

9. Այլք. զփառս նորա:

« Եւ իբրեւ ի վեր առին զվէճի ի դրաց գերեզ-
մանին, Յիսաւ ամբարձ զաշ իւր յերկինս, և ա-
ռէ. Հայր, զոչանամ զքէն, զի բար թնձ. և եւ
զիսեմ՝ զի յամենայն ժամ բնւ թնձ, այլ քան
ժողովրդեանս որ չար՝ կան զինեւ՝ առնեմ, զի չա-
ւատացեն եթէ դա առաքեցեր զի » : Մինչ լիւ
ի վեր առեալ զվէճի՝ Տէր մեր զՂադար յարացեալ
էր¹. մինչեւ² Յիսաւ զաշն ի վեր ամբարձեալ և
զՀայր առնանէր, և մինչ լիւ ձայնիւ կարգացեալ՝
Հայր բէր նմա. ոչ յայնմ ժամա միայն՝ այլ և յա-
մենայն ժամա. իսկ ահադացն և բարացն՝ յայնմ
ժամա միայն : Ոչր աբաք ոգի զառ իցէ ի մար-
մոյ. — ոչ աբաք ի կենդանեաց. և ա քան զայս միա-
բանութիւն³ միասնական Սուրբ Երրորդութեանն :
Ամաչեա, Թէպգորիտա⁴, և մի չամբարանար զաշ⁵
յերկինս, յատրիտա, զի կայր աչք եւ⁶ ի միա-
նական⁷ Սուրբ Երրորդութենէն : Վասն կարանեան
ձերոյ միարանեցէք, պատմելով զամբաղի վարդա-
պետութիւնդ. ա՛ն, տան, կարգայ, և ա՛ն, տան
բէ. ա՛ն աղաչէ և ա՛ն աղաչի. ա՛ն խանդաղատէ և զ-
մըն ի խանդաղատանս օծէ. իբրեւ ոչ ունի իշխանու-
թիւն յարաթեան, զՀայր կարգայ յաշնականու-
թիւն վասն մեռելոյն : Ո՛վ, քանի՜ գրաւկելի են բանք
արանցս այսոցիկ, ոչ միայն յաշ իմաստանցն՝ այլ և
որ կարի ախմարագայնք են ի սուրբ եկեղեցւոյ՝ ի
տան քաջանայապետին՝ յորժամ յարոյց զգուտար
նորա ի մեռելոց, ոչ աղաչեաց և ոչ թախանձեաց,
ոչ պաղտանցաւ և ոչ զաշ յերկինս չամբարձ⁸, և
ոչ առ Հայր պաղտանցաւ⁹. չայեցաւ ի մեռեալն և

1. Ո՛մանք. յարոյց :

2. Այլ. մինչ լիւ :

3. Այլ. անգտաւական միարանութիւն :

4. Եղնի. Դեպքորա :

5. Եղնի. զգրաւ :

6. Ո՛մանք. կայր աչք էք :

7. Եղնի. ի միարան. այլ. ի միարանութենէ .. Երրորդութեանն :

8. Այլ. և ոչ յերկինս չայեցաւ :

9. Այլ. կարգայ :

ասէ. « Տալիթայ, կումի¹. աղջիկ դու, քեզ տանմ',
արի' կաց » . զարթեալ իբրեւ ի քնոյ, և կանգնեցաւ
վաղվաղակի իբրեւ զառողջ՝ առ ժամայն, և բազմա-
կանի արժանի² : Սոյնպէս ի Նային քաղաքի. բա-
զում տարիս էր զհետ դադաղացն. ոչ որ զնա ի
մարդկանէն թախանձեալ³, և ոչ նա առ Հայր աղա-
չանս մատոյց . ձեռն միայն ձգեաց ի դադաղսն, և մե-
ռեալն վաղվաղակի կանգնեցաւ : Սոյնպէս և յարմե-
նայն նշանագործութիւնսն. ուր անձամբ առնէր՝
զգորութիւն աստուածութեանն ցուցանէր⁴. ուր առ
Հայր աղաչանս մատուցանէր, զկատարեալ սիրելու-
թիւնն ցուցանէր. (զմեծ նշանաց՝ զյարութիւն մե-
ռելոց՝ կրկին մեծագոյն : Յորժամ ի ձեռն Որդւոյ
Հայր հանգչի և առաքինութեամբ Հօր՝ որդի ի-
մանի, այն ճշմարիտ անմահ յարութիւն) ⁵ : « Վասն
ժողովրդեանս առնեմ », ասէ. զմեկնութիւնն ինքն ⁶
թարգմանէ. « զի սոքա հաւատասցեն՝ եթէ դու ա-
ռաքեցեր զիս յաշխարհս » : Ճշմարիտ գոհացողու-
թիւն Աստուծոյ՝ վասն մարդկան . « Գոհանամ զքէն,
Հայր, ասէ, զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց և ի գիտ-
նոց, և յայտնեցեր տղայոց և⁷ անմեղաց » . ամենե-
քեան անկեալ եմք ընդ կարեւոր մեղանօք ⁸, այլ ընդ
անբաւելի մեղօք անկեալ են այնորիկ՝ որ յանբաւելի ⁹
բնութիւնն բաժինս արկանեն. իբրեւ անդ ոչ են
ձեռնհաս առնել խռովութիւնս, ինքեանք յանձինս
իւրեանց տագնապին ¹⁰. ի մարդկանէ հայհոյեալք
և յԱստուծոյ դատապարտեալք՝ ընկեցան յօտա-
րութիւն, և ջնջեցան ¹¹ ի կեանացն դպրութենէ :

1. Այլք յաւելուն՝ որ քարգմանի :

2. Այլք յաւելուն՝ եղև :

3. Այլք. քախանձեաց :

4. Եղնկ. զկատարեալ աստուածորինն ցուցանէր. Տ. որ :

5. Այս բան չիք Եղնկ. և յայլս :

6. Եղնկ. ինքնին :

7. Այսպէս և Եղնկ. յայլս չիք՝ ես :

8. Այլք. մեղօք :

9. Այլք. յանբաւելի :

10. Այլք. խռովեալ տագնապին :

11. Այսպէս և Եղնկ. այլք՝ հայհոյին . . ջնջին :

Այս միջ փութե՛ք՝ անդրէ՛ն առ զերկրեան
 Ղադրաւ. որո՛ւ է որման զերկրեան անաւանդ՝
 այս արաթիւն մեակոյ = (Զոյս իբրեւ առց. ի
 նոյն բարձր պարտկեաց և աւէ. Ղադրէ. և
 որո՞ւք՝ աւէք կոտորվիք և նեղք պատահե-
 լովք. և երեսոյ փաշտանկապք՝) = Բա՛ն մի գիր.
 պարկեմ. արմամ րառաւածոյքն գիր միեայնի-
 ընթեանալ և խնայ դրաթիւն բաժնոյն. գիր
 մի նոյնաւոր մի անցոյ՛ն զնոյք քոյվք. ամենայն
 շարադրածն յդի են երկնաւոր՝ խնամաթեամբ
 բն. և ծնանքն զրան նոյնաւոր խնաման մը-
 առց. առ փառաւան՝ անդնան. և առ քաշե-
 նակն յիշատակոյ՝ բաշտարդի լինին. այնպէս և
 ի բնական իրադանելիք՝. որոց առաջն են քիմի ա-
 կանչոյն. բա այն և նախաբանն անաւանան
 մնացն՝. (ի նոյն բարձր պարտկեաց) . և
 կորցոյց զանան մեակոյն՝ = Զի՛նչ. առաւելութիւն
 նոյնին ընդառաջ պարկեպ. ոչ. զնաւ անդամ մի
 աւեր. մեակոյն զմեակոյ արոյց երկրեան. և նոյն՝
 բարբառոյ անդ ոչ գոյք ի միջի = Արարական ա-
 մենայնիկ՝ փան ամենայն բաղնաթեան մարդ-
 կան՝ նարկեցոյց զամենայն անաւանելի յիշքն կոր-
 զկով = Յի՛ն նարցի. աւէ. ընդ մեակոյ՝ պիտի կո-
 յնայն միշտ յերկրոյ) . կառաւրեաց զնախաւոր օրի-

1. Այլք - փառաւանդոյ =

2. Արաթեւ և Երեմ. այլք արաթեւան՝ և եր արաթեւ =

3. Երեմ. անոյց պատկերովք և երկնոյց պատկերովք - այլք՝
 անոյց երկնապատկերովք. և երկնոյցն պատկերովք =

4. Անոյց - անկոյցն նախապիտան ին ևն նոյնաւոր խնամա-
 րեանք =

5. Այլք - փառաւանդան =

6. Այլք - միայն =

7. Երեմ. նախաբանն մնացն անաւանան. այլք՝ նախաբանն
 մնացն =

8. Երեմ. կորցոյց անկոյցն. զի. այլք՝ խառնոց զնախաւոր. ոչ
 երեմ.

9. Այլք - մի նոյն արարաւան =

10. Զի՛նչ արար՝ ամենայնիկ. նոյնն =

11. Այլք - աւելան՝ ին 'ի անոյ նոյնին արարն զանկոյցն նա-
 կառաւորեան =

նացն. հեռի եկաց ի գերեզման: Է անտի կանգունս երկոտասանս, ոչ մերձենալով ի մեռեալ անդր. փոխանակ ձեռինն զձայնն սաստկացոյց. ձայնն եղև ուրոտումն. յերկնաւոր արտասուացն՝ ցօղ շահեկանս յամպոցն¹. խստութիւն վիմին կակղացաւ և եղև անդաստան բերրի. քարինք որ անրոյս են ի խոտոյ՝ մալեաց կակղեաց սաստկութիւն ձայնին, և առնկալաւ զչայեկանութիւն անձրեւին² և էած մածոյց զլուծումն սերմանն: Հոտ նեխոյն դարձաւ ի հոտ անուշութեան. էառ մեռեալ և ի դուրս ետ կենդանի, եմուտ ձայնն ի գերեզմանն, կալաւ ըզձեռանէ մեռելոյն. ոչ քարշեաց և ոչ գնացոյց, վասն զի կապեալ էր կապանօք, և պատեալ էր պատանօք³, որպէս հրեշտակն զԱմբակում մարգարէ՝ հացիւքն եփելովք և թանիւքն հասեղովք⁴ զբոլոր կերակուրն տարաւ հասոյց կոռին⁵ յերկիրն բարեկացւոց: Երազ է բանն Աստուծոյ քան զհրեշտակ երկնից. որչափ երազ է՝ առաւել զօրագոյն է. (նա ի պատճառս վարսիցն զբոլորն մարդն տանէր, բարձեալ զմանանն⁶. սաստկութիւն ձայնին միջնորդի՝ պատճառանօք, և ոչ ամենեւին ի կտաւան մերձենալով՝ յական քթթել⁸ էած կացոյց զհոգին ի հեռաստանէ, և միաբանեաց ընդ լուծեալ մարմնոյն, ընդոստ յանդնդային քնոյն, առանց քայլափոխ լինելոյ. ուր կամքն Տեառն կամեցան՝ վաղվադակի ի տեղւոյ անդր գտաւ⁹: Սա-

1. Այլք. որոտումն երկնաւոր. արտասուքն ցօղ շայեկանս ամպոց ամպոց:

2. Այս տող ըստ Եզնկ. և աքրեկայառ... անձրեւին՝ պակասէ ի Տ. ըստ այլոց՝ զչայեկան անձրեւին շիտքիւն:

3. Ձեք Եզնկ. և յայլ՝ պատեալ էր պատանօք:

4. Այլք. հացիւն եփելով և թանիւն հասեղով:

5. Այսպէս և Եզնկ. յայլ չեք այս բառ՝ նշանակիչ գրոյն, այլ յաւելուն, գրոյր կերակուր անձողացն:

6. Եզնկ. գրոյր մասանն քարձեալ տանէր ընդ իշր:

7. Եզնկ. ոչ միջնորդ:

8. Եզնկ. քթթումն:

9. Եզնկ. ագաւ:

կայն յայնժամ առ նա ոչ մերձեցան¹։ Որ կապեցէրդ, ասէ, լուծէք, և որ պատեցէրդ՝ քակեցէք, մի՛ գարշիք, ոչ գոյ հոտ նետոյ։ մի՛ գարշիք ըստ օրինացն։ զի չէ մեռեալ այլ կենդանի է։ տեսէք, ձերով նշանով կայ կապանքդ։ ծաներուք ձերովք ձեռք պատեալ գերեսա²։ միաբանեցէք և դուք ընդ այլ վկայսն վասն մահուան դորա, լերուք ամենեքեան միաբան վասն յարութեանդ զոր տեսէրդ։ Միով մրգով ճանաչի բոլոր պտուղ բերոց ծառոցն³։ սոյնպէս և ամենայն ճաշակք, բարւոյն իբրև զբարիս և ընդդէմքն որպէս զատելիս։ ուրախարար պտուղ տեսանին ի տեղով անդր մասնաւոր առժամայն՝ ամենայն մասանցն առ յապաւետիք։ վասն որոյ և բազումք ի տեղով անդր յանհաւատ Հրէիցն հաւատացին։ զայլ սգաւորան եկեալ էին մխիթարել, զանձինս մխիթարեցին անտրտմական ուրախութեամբն, և այլոցն աւետիս ի քաղաքն տարան։

Գիտեմք զի ի միտս ձեր կամիք հարցանել, եթէ առ ի՞նչ զՂազար կոչեաց ի յանուանէ⁴։ խնդրելի է բանդ և ոչ զանց առնելի։ է որ ըստ գոյացութեան և է որ ըստ զօրութեանն։ և Տէր մեր երկոցունց ի հարկէ զինքն վարէր։ ըստ գոյացութեան բազում մեռեալք ի գերեզմանի դնին յաշխարհի⁵։ միոյն պէտք էին արտաքս կոչելոյ։

1. Յայլս չիք այս բան։

2. Եզնկ. գննի ձեռացդ զպատեալդ. այլք՝ տեսէք ձերօքն նշանօք. ծաներուք ձեռք գպատեալ քերանդ բացէք. և դուք ընդ այլ, և այլն։

3. Եզնկ. բոլոր պտուղ ծառոց. այլք՝ պտուղ երկրի. մասնաւոր առժամայն, և աւետիք առ յապաւ։ Յետ այսորիկ այլ օրինակք չունին զհետեւեալ բանս բնագրիդ, այլ հետեւեալ բանս և բացաբանութիւնս, բովանդակ թուղթ մի. « Ո՛վ հիւանդութիւն՝ կենդանութեան յոյս, ո՛վ հիւանդութիւն՝ յարութեան նշան, և ո՛վ հիւանդութիւն՝ մահու ընդդիմամարտիկ », և այլն, յորս են են խրատք և յորդորակք, այլ ասպարիզօք հեռի յոճոյ բանից Մամբրէի կամ Եղիշեայ։

4. Եզնկ. ի գերեզմանէն։

5. Նոյն. մեռեալս դնէին ի յաշխարհին։

եթէ առանց անուան ասացեալ էր, ո՞րքէր եթէ
 ո՞ր մեռեալ արտաքս գայր, վասն այնորիկ յա-
 նուանէ բարբառի. « Ղազարէ, եկ արտաքս » . Թէ
 և այլ ոք Ղազար անուն էր անդ, ակնարկութիւն
 կամաց նորա, զմինն՝ որ Մարիամայ և Մարթայի
 եղբայրն էր¹, զոր ես սիրեմ, վասն որոյ զիս ա-
 ղաչեցին և կոչեցին. առ այժմ՝ դու միայն եկ,
 վասն զի քեւ այլոցն լինի ակնարկութիւն² յա-
 րութեան: Իսկ ըստ զօրութեան Աստուծոյ՝ « Հան-
 ցեն ջուրք զեռունս կայտառս շնչոյ կենդանեաց,
 ըստ ազգի և ըստ նմանութեան » . բանն արդիւ-
 նագործեցաւ, և առանց ամուսնութեան ջուրքն
 եղեն ծննդականք. և զթիւ բազմութեանն ի մարդ-
 կանէ ոչ ոք կարէ իմանալ: Նոյն ձայն էր և առ
 գերեզմանին. եթէ ոչ յանուանէ կարգացեալ էր՝
 զօրութիւն ձայնին զամենայն գերեզմանսն աւե-
 րեալ էր:

Ժամանակ է սերմանելոյ և ժամանակ է հնձե-
 լոյ. դեռ եւս սերմանիք սերմանին, բոյսք բուսա-
 նին, պտուղք ատոբանան, նոր իրք³ մատուցա-
 նին. Հայր գայ ի հաշտութիւն⁴ և Ռդդի աղա-
 չող, Հոգին բարեխօս: Յորժամ բոլորապտուղ աշ-
 խարհս⁵ բովանդակեացին առանց մեր կոչելոյ,
 ինքնին Տէրն արարածոց հայրենի սկզբնատիպ
 փառքն, զօրութեամբ արարող Հոգւոյն⁶, բազ-
 մութեամբ հրեշտակք, ձայնիւ անձեռագործ փո-
 ղոց՝ յերկնից յերկիր իջանէ. աթոռք անկանին,
 ատեանք ուղղին, դպրութիւնք բանին, ձայնք կեն-
 դանիք հնչեն, երկինք գալարին, լուսաւորք ի վայր
 թօթափին, երկիր դղորդի, վէմք պատառին, գե-
 րեզմանք աւերին, մեռեալք յառնեն, յայնժամ և Ղա-

1. Եղնկ. եղբայրոյ ես:

2. Ն. ակնկալութիւն:

3. Ն. նուէրք:

4. Ն. հաճութիւն:

5. Ն. բոլորապտուղք աշխարհիս:

6. Ն. կարող հոգւովն:

ցար, յարա ցեալ ինչ մեզ տեսանի: Վերինը և ներ-
 քինը միարան խառնին որոշին, համահասար
 ստիճանին, փայլի՝ արդարոց վերաբերին ընդ առաջ
 Վասն լինելով, ի վերայ անուշահոտ օդոցն ան-
 մահի, փափուկ և փափուկ զարչապարզ. մարդիկ
 լանչաստիան փնտնէ՝ պարոց չիւղտեղաց մի-
 րանին: Յրոց լիցի մեզ անննջուն շառանդի՝ շար-
 ւա և մեզ պատրաստեալն յետան մերոց և փրկին
 յերեսսս ի յերեսսսս, որո՞ւմ փառք յախտեան. ա-
 մեն:

1. Եղբւո՛ւ փայտեղիս նստն որոշիւ. նստապէս անու-
 շիւն ինչո՞ւ:
 2. Եղբւո՛ւ.

ՎԱՍՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՒՈՒՐ ՇԱԲԱԹՈՒ՝¹

ՎԵՑ չարաթիւ այս զվեց հազար դարն նշանա-
կէ. քանզի այս չարաթիւ զմեր բնութեանս ունի
զյարութիւն և զդատաստան. վասն որոյ գնալն
յերուսաղէմ և դղորդիլ քաղաքին՝ զյարութիւն
մեռելոցն յայտնէ, որպէս ի Պասեքին չարաթու
օրն ճրագալուցին՝ զՔրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.
զի ի գիշերի զյարութիւնն պատմէ, և չեւ եւս
յարութիւն եղեալ, գուշակէ զյարութիւն: Նմա-
նապէս և ի սմա զհամօրէն մարդկան յարութիւն
ցուցանէ, որ լինի ի կիւրակէի, որպէս նախ ա-
ռաց յաղագս իւրոյ յարութեանն և ապա յարեաւ.
և նախ մարգարէքն գուշակեցին, և ապա Քրիս-
տոս կատարեաց: Նոյնպէս և տէրն նախ աւետա-
րանեաց. « Եկեցէ՛ ժամանակ, վերջին օրն, և լուի-
ցեն ձայնի նորա, և եկեցեն արտաքս »:

Եւ այժմ է, զի օրինակ էր Ղազարու յարու-
թիւնն մարդկային բնութեանս. քանզի կամեցաւ
զնախաստեղծին բժշկել զբովանդակ մարմինն, ի
փոքրագոյն անդամոցն առնու. սկիզբն. զումեմն
զգօսացեալ ձեռն, զայլոյ զբորտութիւն, զուրուք
զտեսարանն, և զօրդի այրւոյն ի Նային քաղաքի
յարոյց, և զդուստր հազարապետին. սակաւ սա-
կաւ և ապա զՂազար ի Բեթանիա, առհաւատ-

¹ Զայս ճառ այսպէս առանց անուան օրինակագրի յերկուս Տօ-
նապատճառս գտեալ, յորոյ միումն պահասէր սկիզբն, յարեմք
զկնի Մամբրէի ճառին. զի բազում ուրեք նովին իմաստիւք ըն-
թանայ ի բանն. այլ թէ այս իցէ բուն հարազատ ծնունդ մտաց
նորա, և թէ առաջինն, անմարթ է մեզ շշգիւ գատաստան առ-
նել զայսմանն. զի Թերևս զկնի ի գրչացն խանդարեալ և անուանն
սխալեալ իցէ: Բայց և զայս գիտեմք, զի և Տօնապատճառք ա-
ռեալ զայլոց զբանս ըստ կամի յերկրեն, մերթ յանուն այլոց
և մերթ առանց անուան՝ ուրեք զիմաստան պահեալ և ուրեք յա-
ւելեալ կամ զեղջեալ: Այլ մեք ժամանակին թողումք հաւաս-
տել զճշմարտութիւնն:

[illegible]

Digitized by Google

ւետարանիչքն ասեն. այլ սա լի մաքրութեամբ և պարկեշտութեամբ, և լաւագոյն առ աստուածայինսն: Եւ Մարթայ տէրունականն ասի եկաւորութեամբն բերկրեալ, որոց եղբայրն հիւանդ էր: Եղբայր զհարազատութիւն յայտնէ քերցն. վասն սոցա թուի ասացեալն, « վասն այնորիկ օրիորդք¹ սիրեցին զքեզ », առ ի յօգնել եղբօրն վտանգելոյ:

Սովորութիւն է պատմագրաց, որպէս զիրան բացայայտեն, այսպէս և զտեղին ցուցանել առ ի հաւատարիմ լինել բանին: Ի՞նչ վասն կանանցն և ոչ զՂազարու գեղն կոչէ: Զի թէպէտեւ հասարակաց էր տեղին, մանաւանդ Ղազարու քան քերցն, այլ կենդանեացն ի դէպ էր զտեղին կոչել քան մեռելոյն: Իսկ օծանել զոտս տեառն վասն սիրոյն առաւելութեան ըստ երախտագործութեան եղբօրն. իսկ հերովն ջնջելն, զի ոչ ունէր այլ պատուական քան զգլուխն՝ որով սպասէր կենսաբեր ոտիցն:

Թիսուս յայն կոյս Յորդանանու և փարէր զտեղեալն, զբոլոր անապատն որսայր ի կենդանութիւն: « Առաքեցին առ նա քորք նորա », որ նշանակէ զմարգարէիցն դապքն. « Տէր, զոր սիրէիրն հիւանդացաւ »: Թէպէտեւ գեռ եւս ոչ ունէին կատարեալ հաւատս, սակայն սիրոյն յիշատակաւն խորհէին ձգել զնա ի գութ եղբօրն: « Իբրեւ լուաւ Թիսուս ». լուաւ զգութ հիւանդին, թոյլ ետ մահուն իշխել նմա և մահացուցանել: « Այն հիւանդութիւն ոչ է առ ի մահ, այլ վասն փառացն Աստուծոյ »: Յուցանէ թէ հիւանդութիւն ոչ ունի իշխանութիւն մահացուցանել զնա, բայց սուղ ինչ ժամանակ, զի քարոզեսցէ զփառան Աստուծոյ: Յուցանէ թէ ի հեռաստանէ կալաւ զերակս հիւանդին, և մանր զննեաց, զճմարիտ պատմութիւնն արար, և որպէս տէր ի քնոյ զար-

¹ Յօրինակին. որիորդք:

զգալաթեան ժամանակս առ նախահարս բացայայտէ. կամ վասն յանդիմանութեան մոլեգնոտ հրէիցըն, զի հրապարակատես և լուր աշխարհի լիցի մահն, զի աստուածագործ հրաշքն պայծառագոյն երեւեսցին :

« Սիրէր Յիսուս զՄարիամ և զՄարթայ և զՂազար եղբայր նոցա », ըստ այնմ որ առակոյն ասէ ի դէմն Քրիստոսի. « Ես՝ որ զիսն սիրեն, սիրեմ, և բաշխեմ պարգեւս բարեկամաց իմոց » : Զի մինչ տէր յեգիպտոս իջանէր, սոքա յառաջ ժամանակաւ գնացեալ էին յԱդրիանուպօլիս քաղաք, և բազում սիրով բնակութեալ՝ բարձոյն մեղաց բոլորից զսկզբնակիցն Հօր զմիածինն՝ բարձին ուսովք և կրեցին բազկաւ զկրողն ամենայնի. և ի դառնալ յԵգիպտոսէ տեառն, և սոքա ընդ կուսին Մարիամու և Յովսեփու եկին ի Բեթաւնիա :

« Եւ Յիսուս ասէ ցաշակերտսն. եկայք երթիցուք ի Հրէաստան » : Եկն և անդ երկեղ մահուն և չարաչար տագնապեցոյց զնոսա քան զքորսն Ղազարու : Զի՞ այդչափ զարհուրեալ էք և դողայք. ապաքէն ելանելոց էք ի մարմնոյդ. որ լուայք ի տեառնէ, « Մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմինն, և զհոգին ոչ կարէ սպանանել » : Դա՞ զհոգի և զմարմին ապրեցուցանէ ի մահուանէ, զի ոչ էր իսկ սովորութիւն ծանուցանել նոցա զտեղին ուր երթալոց էր : « Տէր, ասեն, հրեայքն խնդրեն սպանանել զքեզ, և դու անդր երթաս » : Զաշակերտսն այսր անդր տաբարբէր. ոչ կամեցաւ զխորհուրդն յայտնել նոցա, զի տեսին զնշան յարութեան՝ և ոչ հաւատացին : Զերկոտասանամեայ աղջիկն զՅայրոսին դուստրն յարոյց, և զորդի այրւոյն ի Նային քաղաքին : Որ զմի մեռեալ կարէ յարուցանել, նա և զամենայն ննջեցեալսն. թէ զայլոց մահ հալածական արար, առաւել եւս զձերդ : Ի լերինն թափովր ի Հօրէ լուայք, « Դա իմ սիրելի Որ-

զի, գմա լուարուք»։ բայց դուք փոխանակ նմա լսելոյ, հրաման տայք նմա, մի՛ երթալ ի Հրեա-
ստան. զՂազարայ խորհուրդ երէ յայանեալ՝ էի
ոչ հաստապիր վասն ձեր տկար մտաց։

«Իսկ Յիսուս առէ, երկուսուսն ժամ է ա-
ւարս»։ Զքուր օրն յայանէ. զի օր տեսան որով
խաւար կապալաւորեալն լուծանի որ նովա գը-
նան. օրն լոյս առի ըստ երբայեցի բանիրանիցն.
և լոյս Գրիստոս որ լուստարէ։ «Որ գնաց ի
տունն՝ հան՝ ոչ գայթակղի»։ արաք առաւել՝ ձեզ
ընդ իս գոյով որ լոյս եմ աշխարհի։ Մի զմեր-
մեց աչաց տեսիլք, առէ, խնայիս և որ է երկեզ
մարգիան և ամենայն կենդանեաց, տկարքն դա-
գան ի նորադռնիցն. աչ ևս զի հաւատաց տե-
տախենէն առեմ, որ զառյապոյն առժամայն տե-
տանէ. որ զայն տեսաւ իւրն ոչ տնի ի նորաչն,
իւր և ի միտքեայ գնաց՝ գայթակղի, զի վտարար
շանապաղ ընդ իւր ունի։ Յախարի մի կրթելով
զմիտս նոցա ընդ բանս արկ դառնեալսն. մինչև
մեռեալն ի գերեզման է։ Ապա առէ. «Զքուր
բարեկամ մեր նմեաց, երթամ զաբթուցանել
զնա»։ Երբևս ազգաց կախն լամբն. մայրաքաղ
մնանիս. և գայեկաբար մեռցան և զաղխա-
լիւն նոցա խնամախօսեալն ժամկեա. Երբ էիք
դու սննդեալեա Ղազարոս, որ երթաւ զաբթու-
ցան ևս գնաւ. երկուս առաւ ճանապարհուս շնոխ-
մի՛ թէ յանապակ ըմպելեաց թմրեալ իցէ. կամ
«որ տրա տիւ և տրա գլուխ ի քան լիմի. քոյր-
քոյն նորա լիմէ և ոչ զարթուցանեն։ Պատկեր առ
մեզ է լին առաջնապէս. զոր լին տեսանէ լին գնացն
պէս գնալին. և զոր լին տեսնէ նմին և հասա-
տայրն. աստուածային խորհուրդն հասա լիմեզ
ու կարելն։ Այս աշխարհ զգնայն և բնութարար և

և Գրիստոս որն զառյապոյն առժամայն տե-
տանէ ևս մեր գնացն և աստուածային
և Գրիստոս որն

ոչ յերուսաղէմ, զի զերկեւոյն ի մտաց նոցա փա-
րատեսցէ, այլ զարթուցանելովն զխնաման որ առ
Ղազար՝ յայտնէ:

« Տէր, եթէ ննջեաց, ապա ապրի »: Բազում
հիւանդք ննջեն, և ոչ ապրին, և իցեն որ ոչ նըն-
ջեն և ապրին: Ո՛ր փաղաքշանք տգիտացն, զծած-
կատեան կամէին սփոփել. գիտէին աշակերտքն թէ
սիրէ տէր մեր զՂազար անմեղ, և ոչ կամէին թէ
վիշտ հասցէ ընտանեաց նորա: Աշակերտքն զննջելն՝
ապրելոյ և առողջութեան վարկանէին. տէրն մեր-
կացաւ զծածուկ խորհուրդն և յայտնապէս ասէ,
« Ղազար բարեկամ մեր մեռաւ »: Զի մի՛ յան-
կարծակի ընդոստիցեն ճշելով կամ կոծելով: Իսկ
Յիսուս ասէր, մեռայք որով ըմբռնեալն էր ազգ-
մարդկան, այսինքն օրինօքն. զի Քրիստոսիւ փո-
խելոց էին յանմահութիւն, յարութեամբն. Ղա-
զարու որ էր գաղափար հանդերձելոցն:

« Ես ուրախ եմ վասն ձեր, զի դուք հաւատա-
ցէք զի ես չէի անդ »: Պատիպատ խօսք, որ ոչ
կարացին ՚ի վերայ հասանել իրին. մահու անուն
և ուրախութեան ՚ի լսելիս նոցա հռչակեցաւ, և
զարմացմամբն ոչ կարէին հասու լինել վասն երկ-
շաւիղ բանիցն. բայց երկչոտն թոմայ տեղեակ
առնէ զմեզ վասն տխմարութեան նոցա: Ոչ ի
պարծանս ինչ յարուցանեմ զնա, այլ վասն ձեր
հաւատոց հաստատութեան. ուրախ եմ զի առնու-
ցուք զչափ իմոյ զօրութեանս: « Ասէ թովմաս, ե-
կայք՝ զի և մեք մեռցուք ընդ նմա »: Սա երթայ
զմեռեալն յարուցանել, և մեք կենդանիքս պատ-
րաստիմք ի մահ. քանզի տարակուսեալ էին յայս
տեղուջս: Երկրագործ մշակաց զիւրագոյնէ զկոր-
դացեալ երկիր վարել, քան գիտնոց զտգէտան ա-
ծել ի հաւանութիւն. երկրագործ սակաւ աշխատի
ընդ ամեհի երկիրն, և բազում պտղոց ակն ունի.
Իսկ մարդ կոյր տգիտութեամբ՝ Աստուծոյ միայն
է կարողութիւն ի գիտութիւն ածել: Որչափ թե-
րեհաւատութիւնն զօրանայր, յամենայն կողմանց

Թայ որ է բան, գիտաց թէ ամենայն մխիթարիչքն որ ժողովեալ էին՝ նոցա անձինքն լի են տրտմութեամբ. տրտում՝ զտրտում ոչ կարէ զուարթացուցանել, և սգաւոր զսգաւոր ոչ մխիթարէ։ Մինն ասէր. Մի՛ տապիր. եղբայր իմ վաղ մեռաւ տղայ. և այլքն ըստ իւրաքանչիւր կարեւորացն ասեն զմահն տարածամ, և զսիրտն բեկանեն, և զաղիսն գալարեն, վայ ի վերայ վայի։ Չայս ամենայն եթող Մարթայ և ասէ ցԹիսուս. « Տէր, աստ լինալ էիր դու, եղբայրն իմ ոչ էր մեռեալ »։ Մարգարէացաւ Մարթայ։ Որ ընդունի զմարգարէ յանուն մարգարէի, զվարձս մարգարէի առցէ, իսկ որ զԱստուած ընդունի, զփառս աստուածային ժառանգէ։ Երկնաւոր իմաստութեամբն ասաց զայս, և յաստուածային փառսն վերացաւ. զի ուր կենդանութիւն է՝ անդ մահ ոչ մտանէ. տէրն բազում անգամ մրեալ էր ի տունն Մարթայի և Մարիամի, և զմահն ի գեւղջէն հալածական առնէր՝ թող թէ ի տանէն։ Իմաստութիւն հոգեւոր, և սէր աստուածային, և հաւատք ճշմարիտ, և ստոյգ մարգարէութիւն, չորք եղբարք են հարազատք. քանզի մի է շարժողն սոցա Աստուած։ Որպէս արուեստաւորն մի թերսն փչէ յերգիոնն, և բազում փողքն, ոմն սոսկ, ոմն թաւ, ոմն թանձրագոյն, մի ձայն ասի. այսպէս և Մարթայ և Մարիամ և Ղազար, և թէ այլ ոք էր ի տան նոցա, մի հաւատք էին ամենեցուն, մի սէր սիրեցին զՔրիստոս, մի հոգեւոր իմաստութիւն էր ամենեցուն։

« Արդ գիտեմ, զոր ինչ խնդրես՝ տայ քեզ Աստուած »։ Մարգարէացաւ կինն, ոչ զմիոյ մեռելոյ յարութիւնն, այլ զգարուցն կարող ես յարուցանել կամակեցութեամբ Հօր և Հոգւոյն։ Տէրն ասէր. « Ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի Հօրէ »։ Այս զմիտս լսողացն հաստատէր։ « Եւ ոչ ոք գիտէ զՀայր, բայց Որդի, և ոչ ոք զՈրդի ճանաչէ, բայց Հայր »։ Այս բան զմիակամութիւն և զմի բնութիւն ցու-

ցանկն, և ոչ երիցութիւն¹ և կրսերութիւն. վասն այսորիկ Քրիստոս հաճեցաւ ընդ հաւատս Մարթայի:

«Ասէ ցնա Յիսուս, յարիցէ եղբայրն քո»: Տէրն յայտնեաց նմա զառաջին յարութիւն եղբորն իւր և զյետինն: Ոչ պէտք են աղաչանաց, և ոչ կարծիք հայցուածոց, որպէս ոմանց թուի: «Գիտեմ զի յարիցէ յարութեանն յաւուրն յետ նումն»: Դրունք երկնից բացան կնոյն. զինքնաժազ լոյսն ետես կինն աչօք. յանմատոյց տեղին եհաս. որդւոյն Զեբեդեայ հաւասարեաց. ոչ զմարմնոյ լանջօքն Քրիստոսի անկաւ, այլ իմաստութեամբն² զօրացաւ յԱստուծոյ. զԲանն կենաց շօշափեաց, ի կեանս Աստուծոյ փոխեցաւ. մտաց աչքն բացան. լուսաւորեցաւ ներքին մարդն. եկն արտասուօք, լցաւ ծաղու. վշտացեալն բերկրեցաւ. զուարթացաւ գոյն երեսացն. աւետիս լուաւ յարութեան. մինչ չեւ յարուցեալ՝ ետես զեղբայրն, զի զկենդանացուցիչն ետես ամենայն մեռելոց:

«Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք»: Եղիա յարոյց զմեռեալս, և դարձեալ մեռան. Եղիսէ երկուս. ես յարուցանեմ և կեցուցանեմ յանմահութիւն: «Որ հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի, կենդանի է, և որ հաւատայ յիս՝ մի՛ ճաշակեսցէ զմահ յաւիտեան», որպէս ի մօտոյ տեսանելոց ես. այսպէս և յիս հաւատացեալքն փրկին ի յաւիտենից մահուանէն: Զի յոյժ բարձրագոյն ճառեաց Փրկիչն, վասն այսորիկ զվարձ վարդապետութեանն խնդրեաց ի նմանէ. «Հաւատաս այսմիկ զոր լուար». թէպէտ երկշաւիղ էր բանն, սակայն յուսայր նա. ասէ, «Այո, տէր, ես հաւատացի թէ դու ես Քրիստոս որդի Աստուծոյ, որ յաշխարհ գալոց էիր»: Զմարգարէիցն բանն երկրորդեաց, որպէս շամարտացի³ կինն

¹ Մի օրին. իրիցութիւն:

² Մի օրին. միամտութեամբն:

³ Մի օրին. շարխտացի:

ասաց, « Թորժամ Մեսիայ գայ, նա պատմեսցէ մեզ զամենայն »: Ասաց զկուսական ծնունդն, և ակնարկեաց զերկրորդ գալուստն. զամենայն ինչ տեղեկացաւ և զմեծամեծան Աստուծոյ լուաւ: Եկն իբր մարդ տրտում, և գնաց իբր հրեշտակ Աստուծոյ ուրախացեալ. կոչեաց զքոյր իւր լռելեայն. աշակերտեաց ի նոյն վարդապետութիւն հեշտակամ, գիւրահաւան ակնարկելովն վասն հրէիցն. զի և քոյրն զնոյն մաղթանան արկցէ առաջի՝ ի գութ ածելով զՔրիստոս վասն եղբօրն կենդանութեան. և Մարիամ զնոյն բանս քեռն երկրորդէր. ասէ. « Վարդապետ եկեալ է և կոչէ զքեզ »: Արդարեւ ճշմարիտ վարդապետ, առանց ալփափետաց ուսուցանէ, զամենայն պէտս դպրութեան կատարէ. ասաց վարդապետ, և ինքն եմուտ ի կարգ աշակերտացն:

« Իբրեւ լուաւ՝ յարեաւ վաղվաղակի և եկն առ Յիսուս »: Ի նոյն տեղի և ի նոյն ուրախութիւն, առ նոյն ուսուցիչն. զոմն ի ծածուկ և զոմն յայտնի՝ ձգեաց զերկոսեանն ի սգաւոր աշխարհէս՝ յանտրտում ուրախութիւն կենացն: Յիսուս չեւ էր եկեալ ի գեղն. այլ կայր ի տեղութիւն ուր ընդ առաջ եղեւ նմա Մարթա: Է՞ր վասն արգելոյր զինքն և ոչ փութապէս գայր ի գերեզմանն. այլ զի ի հասանել համբաւ գալստեան նորա, զի առ տեան գործեսցէ ժողովրդեանն, և ամենայն ոք ճեպեսցի առ ի տեսանել զքանչուսն աստուածագործ նշանացն. զի ի լռել մարդոյն ի պատուիրանապահութենէն Աստուծոյ, լռէր և աստուածագործ հրաշքն յերկրէ. և մերկացաւ մարդն յաստուածատուր փառացն վասն յանցանացն. աստ յաղագս Ղազարու զհրամանն Աստուծոյ պահելոյ, կենագործէր ի գերեզմանէն: Իսկ հրեայքն որ եկեալ էին միւլթարել զնոսա, ինքեանք թափուր յերկնային յուրախութենէն մնացին, սգով թաղածեալ նստէին ի տան, յառաջին յարտասուան շա-

զախեալ¹ և նովին տրամութեամբն: « Իբրեւ տե-
սին զՄարիամ զի յարեաւ, գնացին և նոքա ըզ-
նեա »: Ոչ առ ի յարութեանն տեսութիւնն, այլ
ի գերեզման մեռելոյն: « Զի որում տուեալ է
յաւելցի, և որում ոչ է տուեալ, և զոր ունի՝ հան-
ցեն ի նմանէ »: Ոչ առ ազահութիւն տուողին,
այլ վասն անարժանութեան ընդունողին, որպէս
առաքելքն և Յուգայիւ անասնի: « Համարէին թէ
ի գերեզմանն երթայ, զի լացցեն անդ »: զի հա-
նապազ գերեզմանասէրք էին, ոչ միայն զմարդիկ
մեռեալ, այլ և զսառ աստուածս ասէին մեռեալ:
« Եւ նստեալ լային զթամուզ », մարգարէն ասէ:

« Եւ Մարիամ եկն առ Յիսուս »: Մարիամ ի
նոցանէ մերժեցաւ, և եկն առ այն որ յառաջն
նստաւէր, թէ որ զրազում մեզս իմ եթազ ձրի²,
կարող է զժանր տրամութիւնս փարատել: Ան-
կառ առաջի ոտիցն Յիսուսի, և ասէ. « Տէր, սառ
լինալ էիր, եզրայրն իմ ոչ էր մեռեալ »: Մից
զպարոյցի մանկանք, մի լեզու խօսէին. միաբան
բառ փարգապեալն կամացն յորդորէին յառաջն
աստուածային: Նոյնպէս և երկու քորքն ի մի
որս կենդանիքն³ ըմբռնեցան. զմի սէր սիրեցին
զսէրն. ի մի ազրիւրէ արբին զՅուսն կենդանի-
տեալն մարգացեալ զԱստուած, նաւասացին ի
սէր բարբից: Թաւի թէ խորշեալ էին ամեղ
զՅիսուս՝ եզրօրն ի կենդանութիւն գործել. յեր-
կուցն միաբարբառ լինի փառն մերձաւոր մեռե-
լոյն ասելով, տէր, թէ չէիր ամսեաւ արարեալ
զապր մարգկան, ոչ մեռածէին զմեքոցն մահ:
« Զի մեք մեզաք և դու բարկացար », ասէ ամե ի
մարգարէիցն. առ ի պարկեշտութիւն փարսց և
ի պանշելի իրաւասցն:

1 Մի որմն-նախալ:

2 Առա նախաւորաբանէ զրիւն. զի յառաջադոյն, յերես 36.
այլ է սառց զայս Մարիամ ի մեղաւոր կենդան, զոր երեք տե-
տարածելք յեւաստեմն, և այժմ նոյն յամբարի զառ. որպէս և
յերեսն 37:

3 Այլ որմն. ի մի որս կենդանի երկնասար ըմբռնեցան:

« Յիսուս ետես զնա զի լայր, և որ ընդ նմայն էին լային »: Յաշխատել մարմնոցն բխեն քրրտունքն, և ի զայրագին սրտէ հեղուն արտասուս ի վերայ մեռելոյն, և ի կենդանի սիրելոյ յորժամ ի հեռաստանէ եկեսցէ: Ետես Մարիամ զՅիսուս, և երկունք զթոյն ստիպեցին զնա յիշատակաւ մեռելոյն. այլ ոչ հշեաց ըստ աշխարհիս կարգաց, այլ ցնծութեամբ եհեզ զարտօսր առաջի ողորմածին. այնչափ աղիողորմ տեսեամբ, մինչեւ զհրեայն բարձրակական լացոյց: Խռովեցաւ ի հոգի, իբր թէ ամենայն զօրութեամբ տրտմեցաւ. ոչ կարաց պարզաբար ասել ուր եղիք, այլ մռնչելով ասէ, կիսաբան տրտմակից ի վերայ սիրելոյն: Յորդահոս անձրեւաց առնտաբեր լինին անդք, և բուսուցանեն դալարիս արօտականաց. նոյնպէս և յորդ արտասուք մարդկան ի գութածեն զԱստուած: Եղեւ կցորդ սգոյ նոցա, զի լիցին մարդիկ մխիթարեալք յԱստուծոյ: Կամ մռնչեաց ի վերայ սառանայի որպէս առիւծ ի վերայ որսոյ. զի ոչ ստուգապէս կարէին շարժել զնա տրտմականքն, որպէս զմեզ յաղթահարեն մարմնոյ շարժմունք. զի աստուածային բնութիւն անախտ և անտրտում է. այլ խռովելն նշանակէ, թէ հրաման ետ տրտմութեանն գալ և բխել զարտօսրն կամաւորաբար: Ցուցանէ, թէ յորժամ կամէր՝ զիջանէր յայնոսիկ ի բնական կիրսն, յայտնելով զճշմարիտ մարդեղութիւնն. զի թէպէտ և Աստուած միացաւ ի մարմնի, այլ ոչ ետ շարժել մարմնոյն ի բնական կիրսն, այլ յորժամ թոյլ տայր իջանէր ի կերակուր և յըմպելիս և ի քուն. և յորժամ կամէր՝ անցանէր որ բնութեանս գեր ի վերոյ. պահէր զինքն աստուածային միութեամբն:

« Ասէ. ուր եղիք զնա. ասեն, եկ և տես »: Ոչ անգիտութեամբ. որպէս Հայր նորա հարցանէր, « Ո՛ւր ես Ադամ », և ցկային՝ « Ո՛ւր է Աբէլ եղբայր քո », և ցՄովսէս՝ « Զի՞նչ է այդ որ ի

առին զո՞ւր ինչոք տրոյ ինչ զո՞ւր պատկերն,
որ զո՞ւր պատկերն զո՞ւր տրոյ զո՞ւր. և առն նա-
խանեցաւ զո՞ւր զո՞ւրն ինչոքն. և ինչոքն զո՞ւր
քանոքն ինչոքն. առն նախա՞յ պատկերն
կան գրեւորքն: Ի ինչոքն մինչ ի ին-
չոքն նախանաւ և երկու մընք են. յոյնոք
նախանաւն զիտոյն զո՞ւրն ինչոքն. և մա-
ի կարմիրն առնաւ զո՞ւր. Գի նախ զո՞ւր. և և
կենդանի առնաւ զո՞ւր. զո՞ւրն զո՞ւրն. և և
նախն յարաջանեւ: Արա զո՞ւր ինչոքն.
առն: Առն առնաւն զո՞ւր զո՞ւրն ինչ
առն ի առնաւ. զո՞ւրն զո՞ւրն ինչոքն: Եր-
կու կարմիրն զո՞ւրն. ինչոքն և մարմն,
վան զի առնաւ էր մարմնոք. առն զի ին-
չոքն զո՞ւրն և զո՞ւր զո՞ւրն մարմն և առն-
առն: Արա առնաւ թիւս: Մարմնն ու մարմն
առն առնաւ. առն զո՞ւր մարմնն զո՞ւրն,
որով առն մարմն առնաւ վարձաւ յա-
խարի. մինչ ի նախաւն զո՞ւր. զի զո՞ւր
զո՞ւրն ինչոքն ինչ ի մարմն վարձաւ զո՞ւրն զո՞ւրն.
Գարնաւ զի առնաւ և կէս զո՞ւր վարձաւ.
զո՞ւրն, առնաւ առնաւ ինչոքն. որք
զարաթեան յոյն ինչոքն առնաւ: Գարնաւ
զի առնաւ զո՞ւրն, զարա է առնաւ ի վի-
րայ մարմնն, որ ի զո՞ւրն ժառանգեցայ առն
մարմնն: Կամ ի վիւրայ ինչոքն առնաւ,
որ յառա կարայ էր յառնաւ զո՞ւրն նախն ին-
չոքն առնաւ, և զինչոքն ժառանգ ինչոքն էին:

« Զիտոյն առն. առնաւ որով զիտոյն զո՞ւր,
զի ինչոքն առնաւ. կէսն առն. ու կարէ
առն որ նախ զառն կարմիրն, առնն զի և առ մի
մեղքն: Դուք սովոր էք հայնոք. որ զո՞ւրն բար-
ժանեաց և զրազում նախն առն, ինչոքն և
ոչ զո՞ւրն զո՞ւրն, և առնաւ զո՞ւրն.
կենչէք, և ի Մովսէս երգմամբ առնաւ: Որ

ընդ ծովն ճանապարհ արար, զբոլոր ժողովուրդն
ի բերանոյ սրոյն փարաւոնի ապրեցոյց, չկալայք
շնորհ, զի վասն կուրին բռնկութեան շնորհակալ
լինիցիք: Հոգի կուրին կենդանի էր և շարժէր
զմարմինն, և աչք կուրին մեռեալ էր. շունչն ի
մեռեալ մարմինն ոչ բնակէր, և ոչ լոյս արեգա-
կան ի մեռեալ աչա¹. Թէ զմեռեալ աչա կենդա-
նացոյց, և զլոյսն հրաժարեալ անդրէն դարձոյց,
ապա և զբոլոր մարմինն կենդանի առնէ: Բայց
դուք ի կամս ձեր յաճախեցէք ի հայհոյութիւն.
Թերեւս ի նմին տեղով ամաչէք, յորժամ բազումք
ի ձէնջ փառաւոր առնէին զիմ աստուածութիւնս
ի վերայ մեծամեծ պանչելեացն զոր տեսանելոց են:

« Յիսուս դարձեալ զայրացաւ ի միտս իւր »:
Անդ ասէ, թէ խռովեցոյց զանձն իւր կոչելով
յինքն զարտօսըն, և աստ սաստէ² բնութեանն
դադարել ի շարժմանէ տրտմութեանն, զոր կո-
չեալ խռովեցոյց: « Յիսուս գնաց ի գերեզմանն
Ղազարու, և էր այր մի և վէմ մեծ եղեալ ի
վերայ այրին »: Սովորութիւն էր առաջնոցն ամ-
բացուցանել զգերեզմանս, վասն զի հեռի էր ի
նոցանէ յոյս յարութեանն: Զայս՝ կեանք համա-
րէին, և զայն՝ դառնութիւն մահու. յիշատակ մե-
ռելոյն զչիրիմ համարէին, և զանուն մեռելոյն ի
վերայ գերեզմանին փորագրէին. և Մովսէս ակա-
մայ թոյլ տայր սովորութեանն³: Եղբայր անորդի
մեռեալ, առնոյր զկիսն եղբայրն, և յարուցանէր
զաւակ յանուն մեռելոյն վասն ժառանգութեան
երկրին վիճակելոյ: Կամ վէմն կափարիչն՝ նշա-
նակէ զսատանայ, որ ի վերայ դժոխոցն զհոգիսն
փակեալ ընդ իւրով իշխանութեամբն պահէր:

¹ Յօրինակին. շունչն ի մեռեալ մարմինն բնակէր. իսկ լոյս ա-
րեգակն ի մեռեալ աչա ոչ բնակէ. զոր յայլ օրինակաց ուղղե-
ցաք:

² Յայլ օրին. ասէ:

³ Յայլ օրին. և Մովսէս ակամայ ի տարւոյ անդ խոնարհի ի
սովորոթիւն առաջնոցն:

Յիսուս ասէ. « ի բաց ասէ՞ք¹ զվէ՞նք ի բե-
րանոց տղայոց: » Յարմէ երկիր դառայ, և լերեր
նոյն, քան քաղաք մի վիժիլդ օգնական խնդրեա
ի մարդկան: Վկայ կուսմ յարաքեան, զուր
սէք զբարդ ի վեր, և նոյնցարուք ի գերեզ-
մանդ. աչք ներ վկայ լիցին, և թիկունք՝ ծանրա-
թեան վիժիլդ. և նա նեխաց անգացդ որ ի մա-
կայք ամենեքին: Գիտէր զնոցա չար ամբար-
թիւնն. յամենայն կողմանց զգուսնայր արգելալ
դոյնցութիւնն. Զի՞նչ պէտք էին բանալ զվէ՞ն,
որոց նրամանա գծուիք քիտերոց էին զմեանոր:
Այլ քան ժխտալ նրէկցն. թէ զգանձելիս ա-
րանն, նեւք նոցա գառախալք գառնին յա-
զիմաներով զնոցա թերաշուտութիւնն: Կամ
վէ՞մ զբառն ծանրաբանն ասանայ պարտին մե-
ղաց, որ արգելեալ պարէր ընդ մահա իշխանա-
թեամբ զմեզուսրան: Տէր բանայ զվէ՞ն, զբը-
նակաւթիւն գիտցն, զի գիտա յարիցեն ի
մեզոցն մարդիկ զինի Գրիտտի գաղաւանն:

« Ասէ Մարթայ քոյր մեանքն. ասէր, որդ նա-
սեալ է: » Նախասեղծին բերէ օրինակ, և մե-
անաթիւն և նեխաթիւն ըստ մարդարէին: « Նե-
խեցան և քանցան վէրք իմ: » Եւ այլ մարդարէնքն
ամբաստանեն քան ազդի մարդկան, զմեզոցն ծա-
նաշուտութիւն բացայայտեն արարէին. ի բազան-
չիւր ըստ ի բաւմ բանին. զի ամենայն աշխարհ
առ նախարակ նեխեալ էր: Նա նեխայ՝ մարդոց
դոյն ի մեանք, իսկ Աստուծոյ՝ ի մեղաւորէն.
Իսկ Աստուծոյ իւր անուշաշուտութիւնն նամենայ
զամենեւեան: Մտակին աչքոց նա նեխայ ի սեր-
մանեացն, զի լի են միտք իւր խնդութեամբ. զի
պարտեալ են ինչք ի նոցայ անգաստանայ իւր.
և խառնակ ասէր. նա օրդոյ իմ՝ օրդէս անգաս-
տանի լից: » Քանզի չարեքորեալ է: » Զարեք-

¹ Յայլ օրին. արարեղ:

² Յայլ օրին. որով և ասիւրիկ մի եւս վնասարեւն և խառնակ
ի զմեզ իւրով և յօրինել զՅայլոյ: Այլ օրին. ի զ նոյն խառ-
նակաւ և զարարարեւն նոյն Յայլոյ:

նիւթեան բնութիւնս¹ մարդկան, թուի թէ դժ-
րեքեզերեան աշխարհս նշանակէ. զի ամենեքեան
մեղան և նուազեալ են ի փառացն Աստուծոյ :
Բազմօրեայք ընդ չորեքօրէին յարոյց Քրիստոս ի
մեղացն ապականութենէն : « Ասէ ցնա Յիսուս .
հաւատաւ և տեսցես զփառս Աստուծոյ » : Ո՛վ Մար-
թայ, այտի բուսանելոց են անապական² կեանք
մարդկան, միայն հաւատաւ յԱստուած, և հար-
կանի քեզ հոտ անուշ կենդանի, և զփառսն Աս-
տուծոյ տեսանես . և պապանձին բերանք հայհոյիչ
մարդկան, յորժամ զչորեքօրեայդ մեռեալ կենդանի
տեսանիցեն³ ի հրապարակիդ . աղ է դա, անուշ
շացուցիչ է ամենայն հարեալ մարմնոյ . և լոյս է
դա թափանցիկ կուրացեալ աչաց, և ձայն է խը-
լացեալ ականջաց, զոր գործով առ եղբայր քո
տեսանես, և մտօք զփառսն Աստուծոյ իմանաս :

« Իբրև ի վեր առին զվէմն » : Մինչ չեւ զվէմն
ի վեր առեալ էր, Ղազար յարուցեալ էր ի գե-
րեզմանէն . ոչ է արժան գերեզման ասել, այլ յա-
րութիւն անուանել : « Ամբարձ զաչս իւր յեր-
կինս » : Մինչ չեւ զաչս Յիսուս յերկինս համբարձեալ
էր, զՀայր տեսանէր : « Հայր, գոհանամ զքէն,
զի լուար ինձ . գոհանամ զքէն, Հայր, զի ծած-
կեցեր զայս յիմաստնոց և ի գիտնոց, և յայտնե-
ցեր տղայոց անմեղաց » : Մինչ չեւ ձայնիւ կարդա-
ցեալ էր, Հայր լսէր նմա յամենայն ժամ :

Ամաչեսցէ թէոգորիտոս և նմանք նորա հեր-
ձուածոցն, որ ասէր, թէ ոմն կարդայ և ոմն լսէ.
բան լի յիմարութեամբ, ո՛վ անիրաւ : Ի տան
քահանայապետին յարոյց զգուստրն նորա ի մե-
ռելոց, ոչ աղաչեաց և ոչ յերկինս հայեցաւ, և ոչ
առ Հայր կարդաց . հայեցաւ ի մեռեալն և ասէ .
« Տալիթա կումի, աղլիկ դու՝ քեզ ասեմ արի՛ կաց .
և կանգնեցաւ ողջ » . նոյնպէս և ի Նային քա-

¹ Յայլ օրին . բնութեանս :

² Յայլ օրին . անանցական :

³ Յօրինակին տեսանի :

դաքի բազում ամբոխ էր, և ոչ ոք թախանձեաց զնա, և ոչ առ Հայր կարգաց. ձեռն միայն ձգեաց ի դագաղսն, և մեռեալն կանգնեցաւ, նոյնպէս և յայլ նշանսն: Ուր անձամբ առնէր, զաստուածային զօրութիւնն ցուցանէր. ուր առ Հայր ազաւէր, զսիրելութիւն ցուցանէր. քանզի երանելի բնութեան սրբոյ Երրորդութեանն բնութիւնն, անսահմանելի միապէս յերիս անձինսն, ի Հայր և յՈրդի և ի Հոգին սուրբ: Իսկ յատկութիւնն յիւրաքանչիւր յերեսս բաժանին և ի դէմս. քանզի բնութիւն երիցն այս է. Տէր Աստուած ամենակալ ամենախնամ, արարիչ անիմանալի, անպարագրելի, անորակ, անքանակ, անուր, աներբ, ոչ սկըքեալ և ոչ դադարեալ: Իսկ առանձնաւորութիւն Հօր՝ ծնող և պատճառք, անսկիզբն և սկիզբն, և ոչ սկսեալ յումկէ, առաջոյ, ոչ ծնեալ յումկէ և ոչ արարեալ: Կամ յինքննէ կամ յայլմէ ումկէ: Իսկ Որդւոյ առանձնաւորութիւնն՝ որդի, բռն, ծնունդ, լոյս, կերպարան, իմաստութիւն, ճառագայթ, պատկեր, կնիք, նկարագիր: Իսկ Հօգւոյն սրբոյ առանձնաւորութիւնն՝ բղիտան ճշմարիտ, նորոգող, մխիթարիչ, ուղիղ, բարի: Ի Հօրէն Որդի և Հօգին սուրբ, այլ ոչ կուին եղբարք և ոչ որդիք երկդեանն. զոր օրինակ յԱզատաց են Սեթ և Եւայ, այլ ոչ եղբարք և ոչ որդիք երկդեանն: Քանզի Հայր ծնող է, և Որդին ծնունդ, և Հօգին սուրբ եղբ է. և նախ Որդի ընդ ալմէ Հօր, և Հօգի սուրբ ընդ ալմէ Որդւոյ: Քանզի ի չարիւրեւորդի բնութեւորդի ստղմախն սատ. «Ասաց տէր ցաւեր իմ. նիստ ընդ ալմէ իմեմ» . Հայր զՈրդի սատ. և յես սակաւաց սատ. «Գաւա քաջանայ յախտեան ըստ կարգին Մեղքեան գեղի. և տէր ընդ ալմէ քաւմեմ» . Հայր ընդ Որդւոյ վրան Հօգւոյն սրբոյ սատ:

Եւ արդ ոչ մեծ և ոչ փոքր՝ ի սուրբ Երրոր-

1 Յայլ ուրիւն - իմաստութեամբ:

2 Յայլ ուրիւն - ոչ մեծաբան և ոչ փոքրաբան:

դուժեանն երեւի. զի զմեծ և զփոքըր, զծանր և զթեթեւ, զչատ և զսակաւ՝ ժամք և ժամանակք բովանդակեն. իսկ ուր ոչ ժամք և ոչ ժամանակք, ոչ չափ և ոչ կշիռ մերձենայ յամբաւելի բնութիւնն, անդ ոչ նկարի ոչ փոքր և ոչ մեծ: Կամեցայ զՀայր մեծ ասել որպէս զԾնող և զպատճառ, այլ երկեայ նոյն ինքն ի Հօրէ. զի մի՛ տկար զսկիզբն արարից և թշնամանեցից մեծարանգըն. քանզի ոչ են փառք Հօր, թէ որ յինքենէ են՝ փոքրագոյն են քան զնա. քանզի այս տկարութիւն գործի՛, ոչ կարել իւր հաւասար Որդի ծընանել, կամ Հոգի բղխիչ. այլ վայելէր նորա հաշափառ զօրութեան, զի որ ի նորա բնութենէն՝ ինքեան փառակից գոյով ճանաչին: Արդ Հայր ոչ ծնունդ և ոչ ելող, և Որդի ոչ ծնող է և ոչ ելող, և Հոգին սուրբ ոչ ծնող է և ոչ ծնունդ, այլ միշտ զելողութիւնն ունի: Յնծայ Հայր ընդ փառս Որդւոյ, և զուարճանայ Որդի ընդ պատիւ Հոգւոյն, և փառաւորէ Հոգի զՀայր և զՈրդի, զի ի նուցունց էութենէն առնու և նորակերտէ զարարածս, յորմէ ամենայն եղև յերկինս և յերկրի, երևելիք և աներևոյթք, զգալիք և իմանալիք, մարմինք և անմարմինք: Արդ զայս դաւանութիւն ընկալան Հայք ի մեծէն Գրիգորէ և ի սրբոյն Ռատակիսէ և յերանելոյն Ներսիսէ:

«Վասն ժողովրդեանս առնեմ»: Մեկնութիւն առնէ ինքն, զի Աստուած ոչ հայի յիւր պատիւն, որպէս ի մեր փրկութիւնս. զի յորժամ զինքն հաւասար Աստուծոյ առնէր, և զմեզս թողոյր. նոքա հայհոյիչ և դիւահար կոչէին. «զի հաւատասցին թէ դու առաքեցեր զիս»: Թէ հակառակ Հօր զիս գոլ ասէք և հայհոյիչ, մի՛ լիցի գործակից հակառակողիս. կոչեմ՝ զքեզ ի գործակցութիւն՝ հաւատացելոց ի հաստատութիւն, և անհաւատիցն յանդիմանութիւն: Ընդ անբաւելի մեղօք են, որ

1 Յայլ օրին. այս տկարութեան գործ է:

յանբաժանելի բնութիւն՝ բաժինս արկանեն. ի մարդկանէ հայհոյին և յԱստուծոյ դասապարտին, և Գնջին ի գպրութենէ կենացն:

« Զայս իբրեւ ասաց Յիսուս, ի ձայն մեծ ազաղակեաց »: Ազաղակեաց վասն մարդկան, զամենեցուն լսելիս և տեսանելիս առ ինքն ձգելով: Հեռի եկաց ի գերեզմանէն կանգունս երկուստս՝ չմերձենալով ի մեռեալն: Փոխանակ ձեռքն զձայնն սաստկացոյց, կատարեաց զօրէնսն սր առ սէ. « Որ մերձենայ ի մեռեալ, պիղծ է մինչեւ ցերեկոյ »: Զայնն այն եղև որսառմն երկնաւոր. զի թէ մի հասն բուսանի, վաղժապակի և ազատամենեցուն ակնկալութիւն է յարութեան: Հոտն խոյն դարձաւ ի հոտ անուշութեան առ մեռեալն, և ի դուրս եկեալ կենդանի: Եմուս ձայնն ի գերեզմանն, կալաւ զձեռանէ մեռելոյն. զի ի մեռելոյ զգայութիւն ոչ աղղէ հնչումն ձայնի. զի նայեսցին յաստուածային հրամանն՝ ձայնիւն լսել որք անդ էին, և յայտնի երեւեսցի ի նորա հրամանէն արտաքս գալ մեռելոյն: Ըսառ ռովորութեան մարդկան ի բացուստ կացեալ ձայնիւ գուշ, ընտելադանան մատակարարէ, և ձայնին զօրութեամբն ի ձեռաց բանասարկութիւն վերածէ զհագին՝ կապելով ընդ լուծեալ մարմնոյն, և զհագեղէն մասն ի հոգ դարձեալ, և զչուրն ի յաւիշտ, և հուրն ի հրանիւթն, և զօդն ի յօգն ցնդեալ. ոչ ձեռօք ստեղծադործէ կենդանի, որպէս զառաջինն, այլ սոսկ ձայնիւ անուամբ կուշէ, և սարսափմամբ արագապէս ելանէ: Բեթանիա տուն հնազանդութեան, վասն զի Ղազար հնազանդէր մահու վասն Ադամայ, սր անկու ընդ իշխանութեամբ մահու: Հնազանդէր մահ Յիսուսի յաղագս արարական՝ զօրութեան, և ծառայապէս լսէր անհունական ձայնին, և ընձեռէր զմեռեալն առաստուածային հրամանատրութեանն: Զայ Յիսուս ի

տուն հնազանդութեանն, որ զանհնազանդութիւն մարդկան ընդ հնազանդութեամբ Բանին Աստուծոյ միաւորէ, և հնազանդի աստուածախառն մարմնոցն՝ հասարակաց Հօրն՝ փոխանակ անհնազանդութեանն Ադամայ, և ըստ աստուածութեան առնու բարեբանութիւն ընդ Հօր ի հրաբուն զօրացն:

« Ղազարէ, եկ արտաքս »: ¹ Բազում մեռեալք դնին ի գերեզմանի, բայց միոյն պէսք էին կոչելոյ արտաքս. թէ առանց անուան ասացեալ էր ո՞ր գիտէր ի մեռելոցն և գայր արտաքս ². վասն այսորիկ յանուանէ կոչէ, « Ղազարէ, եկ արտաքս »: Բազում Ղազարք էին անդ, իսկ ակնարկումն կամացն Յիսուսի զմինն կոչեաց, որ Մարթայի և Մարիամու եղբայրդ ես, զոր ես սիրեմ, վասն որոյ զիս աղաչելով կոչեցին, առ այժմ դու միայն եկ, քեւ այլոց յոյս լինի ³: Թէ ոչ յանուանէ կոչեալ էր՝ զօրութիւն ձայնին Քրիստոսի զամենայն գերեզմանս քակէր: Ժամանակ է սերմանելոյ և ժամանակ հնձելոյ. դեռ եւս սերմանիք սերմանին, բոյսք բուսանին, պտուղք ատոբանան, և մատուցանին միածնի Որդւոյն Աստուծոյ: Նա և ոչ այլոյ անուամբ զմեռեալն կոչէ ի գերեզմանէն. որոյ գումարտակ մարգարէքն յանուն տեսուն, և առաքեալքն յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, այլ ինքն ազատիչխանական ձայնիւ հրամայէ՝ եկ արտաքս: Զի ուսցին կենդանի և զգայական գոլ հոգւոցն, և յոյժ հեռաւորք ի մարմնոյ հոգւոյ, զմահու

¹ Յայլ օրին. գիտեմքի ի միտս ձեր կամիք հարցանել ցիս, եթէ առ ինչ գլխաւոր յանուանէ ի գերեզմանէն կարդաց. խնդրելի է բանը և ոչ զանց ասելի. է ինչ որ գոյութեան է, և է ինչ որ ըստ գորութեան: ըստ գոյութեան այս է: Բազում մեռեալք:

² Յայլ օրին. ո՞ր գիտէր թէ ո՞ր մեռեալ գայր արտաքս:

³ Յայլ օրին. ըստ գորութեան այս է, « Հանցեն ըտրք գետունս շնչոց կենդանեաց ըստ ազգի և ըստ նմանութեան »: Բայն արդիւնագործեցաւ, և առանց անուանութեան եղեն ժենդակներ, և զքիւ յազմութեանն ոչ կարէ արկանել ի համար: Նոյն ձայն էր և առ գերեզմանին. եթէ ոչ յանուանէ:

լուծանէ զիշխանութիւն, և զըմբռնեալն ի նմանէ հանդերձ հոգւով և մարմնով կորզեալ վերածէ կենդանի. ըստ զօրութեան այնմ որ ասաց, « Հանցեն ջուրք զեռունս կենդանիս ». որ ասաց և եղեն, նոյն ձայն էր առ գերեզմանին:

« Ել մեռեալն ոտիւք կապելովք և ձեռք երիզապնդեալ, և երեսօք վարչամակապատ »¹: Ոչ քարշեաց և ոչ գնացոյց ըստ սովորութեանն մարդկան, վասն զի կապեալ էր կապանօք և պատեալ պատանօք. որպէս հրեշտակն զԱմբակում մարգարէ հացիւն և թանիւ զբոլոր կերակուր հընձողին՝ տարաւ ի Բաբելոն: Արագ է բանն Աստուծոյ քան զհրեշտակս երկնից. ըստ արագութեանն առաւել հօր. նա առեալ զվարսից զոլոր մարմինն տանէր ընդ իւր. և Յիսուս սաստիկ ձայնիւն ոչ ի կատարն մերձեցաւ, այլ յակն քթթեմն էած զհոգին ի հեռաստանէ, և միաբանեաց ընդ լուծեալ մարմնոյն, և ընդոստոյց յանդընդային քնոյն առանց քայլափոխելոյ. ուր կամք տեսաւն կամեցան, վազվազակի անդ գտաւ: Ել տաւեղէն կապարանն ոչ կարաց արգելուլ զտէրունական հրամանն. լուծանէր զիւր կարգն զարարչին կամն կատարելով, և մահ ծառայաբար տեսաւն հնազանդէր հրամանին: Այսօր զառաջին մարդոյն կապանսն արձակէ յանիծից մահուն, և առաւելութիւն մեղացն ոչ բաւէ զտէրունեան արգելուլ զհրամանն. և յինքն զյանցանսն կորզէ, և որպէս զյանցաւոր, փոխանակ յանցաւորի մարդոյն պարտաւորի անպարտ, զպարտաւորն կացուցանէ առաջի Հօրն:

« Ասէ ցնոսա Յիսուս, լուծէք զգա և թողէք երթալ »: Որ կապեցիքդ՝ լուծէք, և որ պատեցէքդ՝ քակեցէք, և որ պատառեցիքդ՝ կողոպտեցէք. մի՛ գարշիք, ոչ գոյ հոտ նեխոյ. մի՛ խորշիք ըստ օրինացն, չէ մեռեալ՝ այլ կենդանի է, տես

¹ Յայլ ԲԻԺ. Կարճամակապ:

սէք ձերովք նշանօրդ, ծաներուք ձեռօք ձեր. զպա-
տեալ բերանդ բացէք, և դուք ընդ այլ վկայան
վասն մահու դորա ամենեքեան վկայ լերուք յա-
րութեանդ՝ զոր տեսէքդ։ Մի մրգով ճանաչի բո-
լոր պտուղ երկրի, մասնաւոր առժամայն, և ա-
ւետիք առ յապայ։ Ընդէր հրամայէ նոցա լուծա-
նել. զի անամօթք էին, և միշտ եղծանել ջանային
զճմարտութիւնն, վասն որոյ զձեռն և զհոտո-
տելիսն կացուցանէ նոցա դատախազ և վկայ։ Ի
նախնումն ի բարերարութենէն լռէր Աստուած,
վասն Աղամայ ի պատուիրանապահութենէն լը-
ռելոյ, յերկրորդումն վասն Ղազարու քրիստոսա-
սիրութեան նորոգէ ի գերեզմանաց անշնչութե-
նէն, և ի մահազգեստ ծածկոյթ կտաւապատու-
թենէն արձակէ։

« Բազումք ի հրէից որ եկեալ էին առ մա-
րիամանն, իբրեւ տեսին զոր արարն՝ հաւատա-
ցին ի նա »։ Ոմանք հաւատացին մեծապաւնչ նը-
շանացն, թէ և յետոյ ուրացան, որք զայլ սգաւորս
եկեալ էին մխիթարել, զանձինս մխիթարէին
անտրտում ուրախութեամբ, և այլոց աւետիս ի
քաղաքն տարան։ Ոմանք գնացին առ փարիսե-
ցիսն, և պատմեցին զոր արար Յիսուս։ Իսկ ո-
մանք որպէս ի դիւաց մոլեալք գնացին առ սա-
դուկեցիսն և ասացին, թէ հաւատացին ի նա
բազումք, արդ աճապարեցէք առ ի լռեցուցանել
զնորապսնչ նշանացն զօրութիւն։ Ի տանն Մա-
րիամու և Մարթայի ուտէ հացընթրիս, և յան-
դիման բազմի Ղազարոս ի գերեզմանէ յարու-
ցեալ. ունի ընդ իւր գերիզապինդ կտաւն հաւա-
տարիմ վկայ. զի ի ձեռն կերակրոյ և ըմպելոյ և
գերեզմանական կտաւոյն, ճմարիտ և հաւատա-
րիմ յարութեանն հաւատասցեն Ղազարու։ ԶՄա-
րիամու ընդունի զբարեպաշտութիւն. իւղոյն օ-
ծումն խոստովանի սպասաւորութիւն իւրոյ մա-
հուն, և անմպուր վարուցն լուացարան, և զհերն
մեռեալն մարմնական վարուց, զարտասուան ան-

ՆՈՐԻՆ

Ի ՄԵՏԻ ԱՌՈՒՐ ԳԱԼՍԵԱՆ ՏԵԱԹՆ ՄԵՐՈՑ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

ՆԱԹԻՆԱՄՈՂ և մշտնջենաւոր աստուածային գլխութեամբն հասեալ ժամանեցաք յօրհնաբանութեան օրս, յորում զերկնագոյ բարեբանութիւնն ընդ տիեզերական հաւատացեալս համախմբեալ յիշատակեմք և զաստուածաբանութիւն տղայոցն վերաձայնաբար ճառեմք. և զտիեզերական¹ անուամբ եկաւորութիւնն՝ բարեբանապէս Դաւթայ խոստովանիմք զարմ: Իսկ մերակերպ բնութեանս ընդ արարչութեան² միաւորութիւն երեւեալէս հանդիպեցաք տեսակի. և զերկակի եկաւորութիւն գոչելով, զեկեալն և զգալոցն՝ արարչական³ խոստովանիմք բացայայտութիւն. զոր և երանելի աւետարանիչքն աստուածաբանութեամբ՝ և հրաշալի և ըզձալի ընձեռեցին⁴ եկեղեցւոյ գիւտ: Յորոց ոմն ասէ.

« Իբրեւ մօտ եղեն ի Բեթփագէ և ի Բեդա նիա՝ մերձ ի լեսոն ձիթենեաց, առաքէ Յիսուս երկուս յաշակերտացն իւրոց և ասէ ցնոսա. երթայք ի դեղդ որ առաջի ձեր է. և իբրեւ մտանիցէք՝ գտանիցէք էշ կապեալ և յաւանակ ընդ նմին, լուծէք ածէք ինձ. և եթէ ոք ասասցէ ինչ ձեզ, ասասլիք եթէ տեսոն իւրեանց պիտոյ է, և վաղվաղակի առաքեսցէ զնոսա »:

Երուսաղէմ խաղաղութիւն թարգմանի. վասն զի անդ խաղաղանայր գրաւորական ժողովուրդն,

1 Մի օրին. զի եզական անուամբ.

2 Մի օրին. ընդ յատաշոշրեան:

3 Մի օրին. հրաշափառ:

4 Մի օրին. ընդձեռեցին:

մաքուր վարուցն ջնջիչ, զոտան թափ
նալ զժամանակս կենդանութեան,
կաւորս, որով յառաջ խաղան ամի
յորս անսուրբ գնայր վարուք գործս
մաքուր ոտիւքն սրբէր, զՄարիամ
շնորհազարդէ հաւատով; զչորեքօրեա
գերեզմանէ ընդունի կենդանի:

Հայր գայ ի հաճութիւն, Որդի
գին սուրբ բարեխօս. յորժամ բոլորս
խարհիս բովանդակեացին առանց մեր
բոլոր էից հայրենի՝ սկզբնատիպ
րութեամբ արարող Հոգւովն, և
հրեշտակաց ձայնիւ անձեռագործ վ
եկեալ, աթոռք անկանին, ատեանք
րութիւնք. հրաշիցն բանան, ձայնը
հնչեն, երկինք գալարին, լուսաւորւ
թափին, երկիր զգորդի, վէմք պո
րեզմանք աւարին, մեռեալք յառնե
և Ղազարոս ընդ մեզ յարուցեալ տ
րինք և ներքինք միաբանին, խառն
համառօտքն սահմանին, կողմ արդա
բերին՝ հանապազ ընդ տեառն լինե
անուշ օդոց անմահիցն, կակուզ և Կ
շապարօք անմահական մարդոց ի պ
կաց՝ միաւորին: Յորս լիցի ամենե
սանել, շնորհօք և մարդասիրութեաւ,
րոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի,
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 Յայւօրին. առանց մեր կոչելով ինքնին տէր՝
րենի:

2 Յայւօրին. վերափոխին:

3 Յայւօրին. գարշապարօք մարդիկ յանման
տակաց միաբանին:

րարչեղէն վարդա-
 նն : իսկ Բեթանիա՝
 ուն ուրախութեան
 դէմն զտէրունեան ?
 րանազանցութեանն
 իշողն, և անփառու-
 տեղծին անձն : Եւ
 անհնազանդեցելոյ
 նն արարչադիր ա-
 ստեղծիչն, և հնա-
 , և պարաբառնայ
 մարդոյն :
 " Երկուս յաշակեր-
 լան և զհոգևորական
 սուսքելական և առա-
 մանակաւ զկնի, իսկ
 Վարդեցաւ ի Հոգւոյն
 լթեամբք հաւատար-
 : Եւ դարձեալ՝ եթէ
 իւսովն կանգնեսցի. և
 այս երկուս աւանդու-
 և աստուածային ջեռ-
 րտացն երկուս, վասն
 սի զաշակերտան, զվե-
 սգումար զպարսն՝ զոր
 հրեշտակք, հրեշտակա-
 նք, պետութիւնք, իշ-
 քերովբէք : իսկ մերա-
 ժազաւորութիւնք և այլ
 : յորոց որպէս ի բա-
 սն առաքելով, զմարգա-
 յն զմարմնաւորութիւնն
 և զառաքելութիւնն՝ զոր

արչեղէն թերանն վարդապետել

ի պատուիրանազանցութենէ քաւեալք ի ձեռն քահանայութեանն և զանազան կենդանեացն ա-
րեանցն հեղման՝ և առօրեայ և շաբաթօրեայ
լուացմանցն: Այսպէս և եկեղեցւոյ մօտ էր ճշմա-
րիտ խաղաղութիւնն Յիսուս՝ որ մերձակայ մա-
հուամբն հանդերձեալ էր զբազմաստուածութեանն
վրդովմունս խաղաղացուցանել: Եւ ի մերձենալն
Յիսուսի ի չարչարանս, մերձենային հեթանոսք
ի դատապարտութենէ յազատութիւն որդեգրու-
թեանն¹: Արդ մօտ եղեն հեթանոսք յերկնային
խաղաղութիւնն՝ յաղազս յերկնուստ իջելոյն և
մարմնակից մարդկեղէն բնութիւնս ելելոյն. և մօտ
էր Յիսուս խաղաղութիւնն եկեղեցւոյ՝ յաղազս
մարդարէիցն նախազուշակութեան և տէրունական
մահուանն, որ զմահու տիեզերաց բառնայր զիշ-
խանութիւնն, և յարատեւակ աստուածային կեն-
դանութեամբն՝ զանլուծանելի կեանս հասարա-
կաց ընդձեռէր. վասն զի խաղաղանայր մարդ-
կային բնութիւնս յաղազս մարմնոյն՝ որ ընդ աս-
տուածութեանն խաղաղացաւ² անանջատապէս:

« Եկին ի Բեթփագէ և ի Բեթանիա »: Բեթ-
փագէ՝ թարգմանի տուն ծնօտի, և Բեթանիա՝
տուն սգոյ և տուն հնազանդութեան. վասն այնո-
րիկ տուն ծնօտի, զի ծնօտ բանաւոր բնութեան
է սպասաւոր ի ձեռն շարժման, պատուիրանին
պաշտօնեայ: Ծնօտ առաջին մարդոյն՝ լուծանէր
զինքն ի բանական³ սպասաւորութենէն՝ պատուի-
րանազանցութեանն աղաքաւ, և բոլոր մարմնեղէն
տաճար թափուր ի բնակողէն միայր. վասն որոյ
լինի մարմնեղէն տուն Յիսուս, և երբեակ միու-
թեանն յաւիտենական կայարան: Եւ ծնօտ՝ յա-

1 Մի օրին. մերձենային յանգատապարտելի ազատութիւն որ-
դեգրապէս:

2 Մի օրին. և յանգրաշական աստուածային կենդանութիւն զան-
լուծանելի զկեանսն:

3 Մի օրին. միաշորեցաւ:

4 Մի օրին. ի մարմնական:

դագս մարդկեղէն¹ ծնօտի զարարչեղէն վարդապետել զաստուածաբանութիւնն: Իսկ Բեթանիա՝ որ է տուն սգոյ. վասն զի տուն ուրախութեան էր առաջին մարդն յաղագս ի դէմն զսէրունեան² փշումն ընդունելոյ. որ պատուիրանազանցութեանն աղագաւ՝ վերադարձաւ առ փշողն, և անփառունակ և սգաւոր լինէր նախաստեղծին անձն: Եւ տուն հնազանդութեան, զի անհնազանդեցելոյ մարմնեղէն և բանականի տանն արարչադիր աւանդիցն, լինի տուն՝ նորին ստեղծիչն, և հնազանդի Հօր բովանդակապէս, և պարաբառնայ զանհնազանդութիւն առաջին մարդոյն:

« Յայնժամ՝ առաքէ Յիսուս երկուս յաշակերտացն իւրոց »: Զօրինաւորական և զհոգեւորական աւանդիցն ասէ. յորոց մին առաքելական և առաջին չնորհի³, թէպէտ և ժամանակաւ զկնի, իսկ երկրորդն մարգարէութիւն կարգեցաւ ի Հոգւոյն սրբոյ, զի երկոցունց վկայութեամբք հաւատարմացուցէ զտնօրէնութիւնն: Եւ դարձեալ՝ եթէ միովն գայթակղեսցի դք, միւսովն կանգնեսցի. և ի հաւատոց ցրտացեալքն զայս երկուս աւանդութիւնս մտք վերարկեսցեն, և աստուածային ջեռուն սիրովն: Իսկ յաշակերտացն երկուս, վասն զի բազում ունելով Յիսուսի զաշակերտսն, զվերին ութաշտիճանեայ երկնագումար զպարսն՝ զոր մեծն Պաւղոս շարագասէ. հրեշտակք, հրեշտակապետք, ակթոք, տէրութիւնք, պետութիւնք, իշխանութիւնք, սերովքէք, քերովքէք: Իսկ մերասեռիցս, դատողութիւնք թագաւորութիւնք և այլ աստուածաշնորհ պարգեւք. յորոց որպէս ի բազում աշակերտաց զերկուսն առաքելով, զմարգարէութիւնն որ յառաջագոյն զմարմնաւորութիւնն գուշակէր ճշմարտապէս, և զառաքելութիւնն՝ զոր

¹ Մի օրին. մարմնեղէն... արարչեղէն թերանն վարդապետել զաստուածաբանութիւնն:

² Մի օրին. զսէրունեայն:

³ Մի օրին. չնորհիւն:

Հազարապետ ինքեան իորհրգոցն կացուցանելով, ասէ. « Երթա՛յք ի գեղդ որ առաջի ձեր է »: Զի տիեզերական բազմութիւն մարդկան՝ աստուածդէն¹ և ամենատեսականն է որպէս գեղդ, յոր առաքէ զմարգարէականն յառաջ քան զիւր եկաւորութիւնն, իսկ զառաքելականն՝ ի մերունակերպախառնութեանն²: Ասէ, « Քտանէք. էշ կապեալ »: Է սա յանմաքուր կենդանեաց՝ որ է հըրէից ժողովարանն. և էր մաքուր կենդանի և երկնային հօտապետին հօտ՝ ի տարբաւորութենէ³ եղեալ անսուրբ կենդանի. իսկ կապեալն, ընդ բազմաստուածութեանն իշխանութեամբ. յորմէ լուծանէ առաքելական կոչմամբն:

Եւ եւս կապեալ, զի ընդ օրինացն պահպանութեամբ կապեալ էին հրեայքն, ի կապարանէ արձակէ զնոսա յիւր աւետարանական վարդապետութիւնն՝ մարգարէական և առաքելական կոչմամբն: Իսկ յաւանակ առ նմին, զհեթանոսաց ժողովարանն ասէ. զորս յանսուրբ վարուց և ի կռապաշտութենէն լուծանէ յիւր երկնաբեր շընորհն. զոր ոչ ընդ օրինացն կապով էր արկեալ, այլ արձակ և համարձակ թողլով զհաճոյս իւրաքանչիւր կատարել. և վասն այնորիկ նմանեցուցանեմք կատարելագոյն կենդանւոյն՝ զհրեայսն, և յաւանակին՝ զհեթանոսս: Վասն զի որք կանխագոյն զաստուածեղէն բանն ընկալան՝ կատարելագոյնք են և առաջինք. և ըստ տարացուցի՝ « Որդի իմ՝ անդրանիկ իսրայէլ՝ ասէր, ցփարաւոն՝ և մեծն Պաւղոս: Փառք և պատիւ և խաղաղութիւն գործողացն զբարիս՝ նախ հրէի և ապա հեթանոսի »:

« Ածին, ասէ, զկենդանիսն և արկին զնորք ձորձս, և նոտաւ ի վերայ նոցա »: Ածել՝ զառաքելական և զմարգարէական կոչմանէն ասէ, որովք

¹ Մի օրի. իսկ զառաքելայսն ի մերունակերպախառնութեանն. և առաքելով, ասէ:

² Մի օրի. ի տարբարութենէ:

խնդրեալ մերձեցոյց առ ինքն. իսկ ձորձոցն վերարկունն, զաւագանին մաքուր և զանապական զգեստն՝ զոր շնորհէ սուրբ Հոգին. զի զմարմինն անապական զգեստաւ սրբէ մաքրութեամբ¹, և զոգին լուսաւորէ փշմամբ, և շնու զմիտան առնելով տեղի ինքեան հանգստեան միածնի Որդւոյն: Դարձեալ նստաւ ի վերայ նոցա. քանզի յերկաքանչիւրոց² կոչեցեալք ի հրէից և ի հեթանոսաց ի սուրբ եկեղեցի և յորդէգրութիւն երկնային Հօրն, ի հասարակաց մտքրագոյն վարս առաքիւնութեան նստի և հանգչի տիրապէս և աստուածաբար:

Իսկ նստելն ի վերայ անմաքուր կենդանեացն, վասն զի ոչ երկու ժողովարանք հրէից և հեթանոսաց մաքրութեամբ առ Աստուած մերձեցան. այլ մարմնացեալ Բանն վարդապետութեամբն կոչեաց, և չարչարանօք՝ երոյժ գյանցանսն, և մահուամբն ի մահուանէ ազատեալ՝ արար իւր աթոռ, և նստաւ ի վերայ հասարակաց խորհրդոց, և դատի և դաստիարակէ զբոլորից հոգի և զմարմին, և շնորհէ³ իւրաքանչիւր բարւոյ զխտրելիսն և զընդունականսն: Իսկ ձորձոցն վերարկեցելոց ի նոյն կենդանատեսակացն՝ յորոց վերայ նստի նստեալն ճշմարտապէս յերկինս երկնից ի քրովբէական կառան: Չորձս իմանալի է զառաքելական վարդապետութիւնն. զի անդ ի սրորբական սրբութեանն նստի և հանգչի, իսկ աստ յառաքելական քարոզութեանն նստի և բազումս հրաշակերտէ⁴, և զերաւանակ վարդապետութեանն ուղղէ յերկինս երկնից տիրապէս: Արդ հասարակաբար նստաւ միածինն յերկինս ի վերայ քերովբէից, և յերկրի ի նուս⁵ կենդանեաց. անդ արարչաւ

1 Մի օրին. անապական զգեստ մաքրորեամբ և հոգին տապալն:

2 Մի օրին. յերկաքանչիւրեանց:

3 Մի օրին. տրոհէ:

4 Մի օրին. և բազում հրաշս կատարէ:

5 Մի օրին. ի նուաստ ի կենդանիս:

բար և համապատուապէս, աստ մերունակն ատ-
տուածացեալ կերպիւ և անանջատելի ի Հօրէ,
բոլոր յԵրրորդութենէն, գոլով և անորիշ յերկ-
րէ: Բայց կատարելապէս նստելն ի վերայ կեն-
դանեաց առաւելութիւն սիրոյ է արարչին առ իւր
արարածս, յորմէ հարստահարեալ տէրունեան
կամբն՝ անխտրաբար կոչէ զամենայն մարդկեղէն՝
բնութիւնս յինքեան անճառելի շնորհսն, և հանգչի
և բերկրի ի վերածնեալսն աւազանսն եղբայ-
րապէս և հարազատաբար՝ յազագս եղբայրացելոյ
ընդ մեզ մարդկեղէն բնութեանն: Իսկ ձիթա-
տանեայց լեառն՝ աստուածեղէն բնութեանն մար-
մնաւոր բնութեամբ նուաստանալն. վասն զի ձէթ
գիշերոյ է լուծիչ. այսպէս Բանն ի Հօրէ ի դուրս
եկեալ և ընդ մարմնոյ միաւորելով՝ արեգակնապէս
փայլեալ ելոյծ զբոլոր մարդկային բնութեանս զո-
գւոյն գիշեր: Եւ յեկաւորելն յԵրուսաղէմ՝ հա-
ւանելն է ի կամաւոր չարչարանսն. զի Երուսա-
ղէմ թարգմանի խաղաղութիւն. և խաղաղու-
թիւն՝ որ ի վեր է քան զամենայն մարգարէա-
կան և առաքելական շնորհս, որ պարգեւեցաւ մեզ
աստուածեղէն մահուամբն: Ջի իջանելն յԵրու-
սաղէմ՝ վերատանել էր զմերասեռ տոհմս յաս-
տուածակերտ գուառն. վասն զի դիմելն յԵրու-
սաղէմ, դիմել էր ի մահ. և մահուամբն ի մա-
հուանէ արձակէր զմահու արժանաւոր անձինս 2:

Իսկ զի՞նչ բաղմութիւն ժողովրդեանն առաջոյ
և զկնի, և ձորձոցն սփռելն ի ճանապարհին:
Ժողովրդոցն առաջինք՝ հայրապետութիւնք, մար-
գարէութիւնք, քահանայութիւնք, դատողութիւնք,
թագաւորութիւնք, ծերոցն ատեանք, դպրացն և
փարիսեցւոցն կաճառք, և Յովհաննու կարապե-
տական կոչումն. նոքա ժողովուրդք՝ որք յառաջ
են քան զՔրիստոսի մարմնանալն: Իսկ երանելի

1 Մի օրին. զաննաքոչք բնորոշելն:

2 Մի օրին. և մահն ազատ ի մահուանէ արձակէր զմահու ըմ-
բրանեալսն:

առաքեալքն և մեծ վկայքն և վարդապետքն, և բովանդակ աւագանին նորածնունդքն¹ որ զկնի տնօրէնութեանն կոչեցան, ժողովուրդ որ զկնի իսկ ձորձոցն ի ճանապարհին տարածանելն՝ հընազանդելն է աւետարանական վարդապետութեամբ բոլոր տիեզերաց՝ որք սփռեցին սիրով զսիրտս, և զճանապարհս յինքեան կազմեցին քառահոլով չորից աւետարանչացն՝ որովք, ի վերայ գնայ և հետեւի, և ողջախոհացն բերկրի ախորժակօք մերակերպունակ խմանուէլն՝ Քանգի յօրինակացն մաքուր անձինք՝ դիտաւորելով զնորա մարմնատիպ եկաւորութիւն, ոչ սոսկ բանիւ խոստովանեցին, այլ նիւթեղէն տեսակ զգիր՝ որպէս ձորձս, և ի ժամանակի՝ որպէս ճանապարհ, տարածեցին պատմագրապէս. վասն զի ի հոգեղէն բնութեանս կենդանակերպեցաք, և ի հոգեղինէս. զհոգեղէն զգեցաք պատկեր:

Բայց զոստս ի ծառոց տարածանել. զի ի սկզբանն և ի լինելութեանն՝ Բանն ի Հօրէ ճառեալ եղիցի լոյս, և ժողովեացին շուրջ, և բըղխեսցէ երկիր զծաղիկս և զծառս, և բովանդակ գոյանայր արագագոյն քան զսկան քթթել, և

¹ Մի օրինակն փոխանակ այսր հատուածի՝ աստի մինչև ցկըրկին աստեղն, ունի այսպէս: Որք զհետ անցաւորի մարդոցն զաղարթն հանդերձ ոստովք առաջի սփռէ, զի զանապտեան և՞ զանենեզ զառաջին զգեստն ընկայցի: Չի՛նլ ժողովրդոցն բազմութիւն առաջի և զկնի: Ժողովրդոցն բազմութիւն՝ ի ֆրիստոսի հաշտացեոյց ասէ. իսկ առաջի և զկնի՝ որ ի ժամանակի սքանչեւագործութեան ընդ որս տնօրինէր զարմագործութեամբ մարմնապէս և առանց մեղաց. իսկ զկնի առաքելոցն քարոզք հրաշխակ տիեզերաց և առաջանին նորածին մարդկան: Բայց որ ի զանազան ժամանակս զմի քաջաճայնագոյն խոստովանին մարմնեղէն զգեցեալ բնութիւն, բողոքովն հաւագոյ Հօր և անանջատելի յերկնից իշեալ՝ մնայ ամենեւին ի ժոց Հօր, և ի վերայ քերութիւնցն բովանդակ աստուածութեամբն. և նստեալն մարմնաշորոքեամբ և ի գիրկս Լոռնիին աստուածացեալ մարմնովն և զորոքեալան կառսն շնոմարմնացեալ աստուածութեամբն. և աղաղակէին ասելով՝ « Որհնեալ որ գայ յանուն տեսան » . զմարմնեղէն գալուստն որ նախաքարոզ մարդարեական տեսեալեամբք յառաջ ձգբրտեալ մաքորս հարքն գոշակեցին բազմատեսակ ձեւովք:

բովանդակ ծաղկաւետանայր երկիր՝ ի գագաթունս բերելով պսակ թագազարդեալք: Ի պատուիրանազանցութենէն նախահօրն՝ նոյն Բանն յանմեկնելի ծոցոյ Հօր՝ հրամայէր ծաղկազարդ երկրի՝ գոլ փշաբեր. զորոյ զղջացեալ Հօր, զԲանն յիւրածին ծոցոյ՝ անանջատելի յինքենէ առաքէ: Վասն զի ոչ բաւէ բնութիւնս՝ զբնութեանն տանել տեսութիւն, առնու զմեր կերպարանս, և կերպարանակից զմեր բնութիւնս ինքեան առնէ ըստ շնորհի. և մերունակ բնութեամբս ընդ մահու պատերազմեալ մահու չափ, զմահու կամեցաւ բառնալ զիշխանութիւն. և զերկիր և զտարերս յառաջին նորոգէր հրաշափառութիւն: Եւ զայս ոչ վայրապար, այլ ի ժամանակին՝ յորում պատուհասակիրն եղանիւր մարդն, և երկրի բարեվայելութիւնն՝ որ մարդոյն աղագաւ էր կազմեալ. ի նոյն ժամանակի ի գարնանային հասարակութեանս՝ յորում լինելութեան երկրիս գոլ սկիզբն. ի նոյն հասարակաւորութեանն գայ և վերադարձուցանէ զերկիր յառաջին կարգս: Վասն որոյ ծերք և տղայք ոստս ի ծառոց ի ճանապարհին տարածանելով տերեւազգեստ և ծաղկազարդս. որովք նշանակէին զանէծս երկրի հանդերձ փշաբերութեամբն պարաբառնալ, և յառաջին աստուածակերտ բուրաստանատեսակն յեղանակել:

Դարձեալ ոստս ի ծառոց տարածանել. վասն զի ի ձեռն առաջին տնկոյն յոստոյն ընկալաք ըզպատուիրանազանցութեանն պտուղ, յորոյ սակս զնոյն ոստս տարածանել ի ճանապարհի, զի գընալով ի վերայ ոտիցն Յիսուսի, ընդ ոտիւք մեզ զհակառակամարտին արկցէ զօրութիւն: Իսկ ըստ իմանալի տեսակի, ծառ է հրեշտակական զօրութիւնքն՝ որք ի բանական և ի հոգեւոր բնութիւնս զատեալ որոշեցան բարձրակայ վայրիւք, յորս եւս վերածայրեալք սերովբէիցն բարձրութիւնք, որ ի ներքոյ տէրունական ոտիցն սոսկացեալ՝ քառունակ թեւք պարփակեալ զինքն՝ ան-

կարողացեալ զտեսութիւնսն բերել ի կիզմանէ, սարսափելով զյաղթական և զպանծալի սրբասացութեանն անհատաբար գոչելով: Յայսպիսի բարձրագոյն ուստոց հատեալ՝ ի բարբառոց բարեբանութեան մանկանցն որ տարածանէին գոչմամբ զեկաւորութեան զհետեւմունս և զհանդերձեալ գալուստն, որ աղաղակէին ասելով. « Օրհնեալ որ գաս յանուն տեառն » **:

Ընդ որս և համարձակասոն Զաքարիաս ճշգրտաբանէ զկուսին զյղութիւնն յանգուգակցութենէն, և զծնեալ մանուկն՝ ընդ մեզ Սատուած. և զհանդերձեալ աւուրս յերուսաղէմ՝ եկաւորեալ և ի վերայ նստեալ կենդանեաց ոչ առականսէր՝ այլ յայտնապէս ասելով. « Զուարճացի՛ր, գուսոր Սիոնի, վասն զի քո թագաւոր գայ առ քեզ, Աստուած ի վերայ նստեալ անմաքուր կենդանեաց »: ¹ Է՛ր սակս Սիոն և ոչ մեծն Երուսաղէմ ասի ուրախանալ: Սիոն էր ամրոց, յորժամ Դաւիթ թագաւորեաց ի Հրէաստանի՝ եկեալ յերուսաղէմ և արգելեալ յերուսացւոցն՝ զի մի՛ թագաւորանիստ լիցի Երուսաղէմ: Իսկ Դաւիթ պատերազմեալ առնու զամրագոյն տեղին զկոչեալն Սիոն. և շինեալ զամրոցն ինքեան տուն և տեղի յարքունական, անդ վերստին նորոգէ զսեղանն ի Սելովայ զկործանեալն. անդ և զտապանակն դարձուցեալ՝ ի գերութենէն հանէր, բովանդակ զքահանայական կարգն հանդերձ սպանդիւքն նորոգէր: Եւ վասն զի անճռելի ծոցոյ Հօր անմեկնելի Բանն մերունակ տպաւորեալ կերպիւ՝ ի կուսէ անապական և ի զաւակէ Դաւթի մաքուր բերանով խոստովանեալ՝ և զհայրենի լուծեալ թագաւորութիւն Դաւթի որդեգրապէս նորոգէ, և աւարող խաղաղութեան Յիսուս՝ ինքեամբ բերանով զխաղաղութիւն տիեզերական փրկութեամբ. զի ի պասեքին ոչ այլ ուրեք՝ այլ ի Սիոն հրամայէ

¹ Ի միում օրինակի, աստի մինչև ցրկին աստեղսն պակասէ:

առնել զգատիկն: Անդ և զգառնն ուտէ, անդ պարփակեալ դրօքն էր՝ և ի յաշակերտացն ի մեղուէ ճաշակէ, և զնոր արքայութիւն՝ որ է իւր յարութիւն՝ հաւատարմացուցանէր ընդ նոսին ճաշակմամբ. վասն այսր ամենայնի հրամայէ ուրախանալ դստեր Սիոնի: Իսկ դուստր Սիոնի, վասն զի քաղաք Դաւթի Սիոն կոչեցաւ; և քաղաք զծննդականի ունի զբնութիւն. որպէս արհեստական բնութեան՝ Յովսէփ Դաւթի է զարմ, և Յիսուս որդի Դաւթի խոստովանեցաւ, այսպէս և Սիոն: Բնակիչք ժամանակիս դուստր են առաջին բնակչացն:

Բայց ըստ իմանալի տեսութեան, դուստր Սիոնի անուանի դուստր խաղաղութեան, զի զճշմարիտ խաղաղութիւնն բերեալ յերկնուստ տէրն՝ տայ սրբոց առաքելոցն ասելով. « Զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ » և զանճառելի զխաղաղութիւն. զոր ընկալեալ աշակերտացն՝ առնուն ի Սիոնէ զփրշումն, զոր առաջին մարդն արտաքս անմաքրութեամբ տարաւ: Ի Սիոն վերնատանն փակելովք դրովք երեւեալ փչէ յառաքեալսն ասելով. « Ընկալարձք զմաքուր Հոգին »: Այսպէս և ի պենտէկոստէին ի Սիոն և ի վերնատանն ի չնչմանէ ի շառաշմանէ տրոհեալ լեզուք, առաքելոցն՝ զկոշումն ազգաց ի ձեռն նոցա նշանակէր լեզուօքն հրեղինօք: Եւ ճշմարտապէս ի Սիոնէ ընկալան զխաղաղութիւն՝ և ի բազմաստուած վրդովմանցն զտիեզերս խաղաղացուցին, և ընդ արարածս զարարիչն Հայր հաշտեցուցին, զհիմնաւորութիւն եկեղեցւոյ ի նոյն Սիոն սկզբնաւորեցին: Յաղագս այսպիսի նորագործ հրաշից հրամայէ մարգարէն՝ նախ քան զամենեցուն Սիոնի խնդալ:

Իսկ դուստր Սիոնի՝ ծնունդ և պտուղ այսպիսի շնորհաց, որ է եկեղեցի. վասն զի առաքելական վարդապետութիւն ի Սիոն առ սկիզբն. սա է մայր Սիոն և անդ մարդ ծնաւ. մարդ աւազանաւն յորդեգրութիւն երկնաւոր Հօրն. վասն այ-

սորիկ մայր Սիոն և դուստր Սիոնի յառաջատեսիլ. ի Սիոնէ առաքելոցն զհեթանոսաց կոչումն, և յառաջին սքանչելեացն որ ի Սիոնէ երկրորդ փոխեցաւ ի հեթանոս յեկեղեցի ** :

Արդ ուրախանալ գտտր Սիոնի հրամայէ՝ որ է տիեզերական եկեղեցւոյ կոչումն. իսկ թաւաւորն Յիսուս, որ թագաւորէ ըստ արարչական զօրութեանն երկնի և երկրի, թագաւոր է ըստ մարմնոյ զոր ընդ արարչական բնութեան միացայց. և գալ՝ զգլմեցումն չարարանացն ասէ. և յանմաքուր նստեալ կենդանիս՝ զհրէից և զհեթանոսաց զանմաքութիւն սրբէ իւրով մահուամբ: Իսկ ի վերայ նստեալ տաճարացուցանէ սրբութեամբ զհաւատացելոցն միտս ինքեան՝ անորոշելի յԵրրորդութենէն: Ասէ. « Կապեացէ զորթոյ զէշ իւր »: Որթ զինքն խոստովանի ասելով. « Ես եմ՝ որթն ճշմարիտ »: և էշ՝ զհրէից զհաւատացեալն, զորս կապեաց ընդ ինքեան¹. զորպիսի կապ ոչ կարացցեն փորձութիւնք աշխարհիս լուծանել:

« Եւ զորթոյն գնդակէ զյաւանակ իւր »: Յաւանակ՝ զսուրբ եկեղեցի ասէ, և գնդակ որթոյ՝ զերանելի առաքեալն. զի որթն Յիսուս կապեաց ընդ իւր հրաշագործութեամբ զհրէից անմաքութիւնն, հպելով առ ամենայն ախտաժէտս բժշկապէս. իսկ գնդակ որթոյ՝ երկոտասան առաքեալքն, որք որպէս դնդակ յորթոյ, ծնան ի նորա վարդապետութենէն. վասն զի զհեթանոսաց կոչումն յաւիտենական կապեաց ընդ առաքելական վարդապետութեանն²: Եւ բազմութիւն ժողովրդոցն ասէին. « Օրհնեալ որ գաս յանուն տեառն »:³ Մովսէս և մարգարէքն զայսպիսի եկաւորութիւն փրկչին կանխաւ գուշակեցին. և քահանայութիւն

¹ Մի օրին. յինքեան, որպիսի՝ կապ ոչ կարացին կենցաղոյ փորձորիւնք շուտանել:

² Մի օրին. ընդ առականսս վարդապետորեան իւրոյ:

³ Այս հատուած մինչև ցկրկին աստեղան ի միում օրինակի պակասէ:

միշտ ընթեռնոյր և մնային աստուածեղէն գալըստեան. վասն զի գտղայսն աստուածաբան՝ սուրբ Հոգին արար, և որպէս մատամբ ցուցանելով, եթէ որ գալոցն էր՝ դա է, և որում ակն ունիք միւսանգամ, զի եկեալ կոչեսցէ յանապական և յանճառելի Երրորդութեան շնորհս: Եւ գայ դատել զտիեզերս և ըստ գործոց հատուցանել վարձս:

Իսկ քահանայապետքն և դպիրք ի նախանձուէ նսեմացեալք՝ ոչ զճշմարտութիւնն անսուտ արեգականն՝ կարողացան տեսանել. զի մտք և բոք առհասարակ եղեն անտեսք, այլ և բարբառոյ տըղայոցն համրացեալք՝ մատուցեալ առ Յիսուս ասէին. « Սաստեա՛ ժողովրդեանդ զի լռեսցեն. և նա ասէ. զի եթէ զդոսա լռեցուցից, քարինքդ աղաղակեսցեն »: Քարինք զանպտղութեան ունին զընութիւն և զամլութեան. այսպէս և հեթանոսք, որպէս և զնոյն տեսակ քարացեալ սրտիւք՝ անպտուղ և անբոյսք էին յաստուածային բարեպաշտութենէն. որք հանդերձեալ էին ի ձեռն առաքելական քարոզութեանն խոստովանել զաստուածութիւն նորա:

Դարձեալ քարինքդ աղաղակեսցեն. զնոյն ինքն զքահանայիցն ասէր՝ ոյք դեռ եւս ոչ էին ընդ առաքելոցն անկեալ վարդապետութեամբ, և անպրտուղք ի հաւատս, որք հանդերձեալ էին զայակերտացն վերաձայնել բարեբանումն. Նիկողիմոս և Կայիափա և Պաւղոս և եւթանքն ստեփանեանք, և հաղարաց բազմութիւնքն, որք զկնի յարութեանն՝ առաքելոցն դարձան քարոզութեամբ: Եւ եւս քարինքդ աղաղակեսցեն: Քարինք ի շինուածս տրամադրին ի հիմունս, և զբոլոր շինուածն ի վերայ ինքեանց բերնն անշարժապէս. այսպէս և երանելի առաքեալքն տրամադրեցան ի հիմունս եկեղեցւոյ կարծր և անշարժելի իւրեանց հաւատովն: Եւրոյ վերայ շարադրեցաւ եկեղեցւոյ պա-

բակարգութիւնս. ըստ որում Պետրոս վէմ՝ դա-
ւանեցաւ յաստուածային բերանոյն՝ խոստովանե-
լով զՅիսուս ի Հօրէ իջեալ անորոշապէս: Այսպէս
և ուրք ի գրաւորականին՝ քարինս կոչէ զմարգա-
րէութիւնս և զքահանայութիւնս. վասն զի ասէ.
« Քարինք սուրբք հոլովին յերկրի նորա »: Հոլու-
վել՝ զկոչումն աստուածեղէն հրամանին ասէ, ի
քահանայութիւն, ի դատաւորութիւն, ի թագաւո-
րութիւն. զի երանելի առաքելոյն քարոզութիւն
և կոչման² ձայնք, ընդ ամենայն երկիր հասին
բարբառով աւետարանութեան, և ի տիեզերս ժա-
մանեցին նոցուն բանքն ի փրկութիւն: Արդ եթէ
մանկտիղ լուսեցեն, Պետրոս վէմն՝ հանդերձ առա-
քելովքն աղաղակեացէ զՈրդւոյ զեկաւորութիւնն
մարմնապէս և աստուածաբար անանջատելի ի Հօ-
րէ, բովանդակ ի յերկրի և բոլորովին յերկինս.
ընդ Հօր ընու զքրոբէական աթոռն՝ և ի վերայ
անմաքուր կենդանեաց նստելով մօտնէ յԵրուսա-
ղէմ. անդ ի սերովբէից զմաքուր և զարարչականն
ընդունի աստուածավայելուչ գովասանութիւն, և
աստ ի տղայոց՝ ի մօտնեղն աստուածապէս և մեր-
ունակ կերպիւ խնամակալութեամբ³ ընդունի.
անդ իմանալի տեսութեամբ, և բոլոր աստուա-
ծութեամբ սերովբէիցն երեւի. աստ զգալի բնու-
թեամբ շօշափի. և է ամենայն յամենայնի և ընու
զամենայն պարս ոլորտապէս. որոյ երկին թգաւ
և երկիր քլաւ⁴:

⁴ Եւ եւս քարինքդ աղաղակեացեն. վասն զի
միշտ ի հայրապետութիւն պանծային Աբրահամու
գործոցն. որոյ ի սակս մեր յանդիմանելով ասէր.

1 Մի օրին. դասեցաւ եկեղեցւոյ շարադրութիւն:

2 Մի օրին. նոցունց ձայնք:

3 Մի օրին. վկայութեամբ:

4 Աստէն յաւելու մի օրինակն և զայս ինչ. Որպիսի՞ տեղի յոր
փոփոխեացի որդի անջատելով ի միշտակն. և զերեւելն մերոյ փր-
կութեան աղազաւ. զեղջն խոստովանին մաքուր անձինք. և ըզ-
նուաստութեան սակս եկաւորութիւն ի վերուստ՝ խոստովանելին
նոգեկրացն անձինք:

« Մի՛ սոսկ պարծիք, Աբրահամու աննմանողք, նորուն գործոյ՝ նահապետին. ասեմ՝ ձեզ, ասէ՛, կարող է Աստուած ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու » : Որպէս յանձնունդ յորովայնէ ծնաւ իսահակ՝ յորմէ դուք, այսպէս և յանհաւատ և յանծնունդ ժողովրդենէ հեթանոսաց՝ կարողասցի իմ տէրութիւն մանկունս հաւատոյ ծնանել Աբրահամու, որք զիմն աղաղակեսցեն եկաւորութիւն մարմնապէս և աստուածաբար, « Օրհնեալ որ դասդ յանուն տեառն » :

Իսկ մեր զաստուածավայելուչ տօնեալ աւուրս կնքեսցուք զբանս. ընդ տղայսն աստուածաբանեսցուք գոչերով զսարսափելի զարարչական բարեբանութիւնս¹. և ընդ աշակերտսն սպասաւորեսցուք տէրունական եկաւորութեանն. ընդ ժողովրդեանն բազմութեան զգեստս և զուռս զետեւեցելոցն յերկրի արարչականին սփռեսցուք ոտիցն. զի ամենայնիւ և ընդ ամենեանս հաղորդեսցուք աստուածապէս և մարմնաւոր անբաժանելի առանձնաւորութեանն Քրիստոսի, և անորիչ և համապատիւ սրբոյ Երրորդութեանն. որում գովութիւն և մեծվայելութիւն և փառատրութիւն ի մերոցս խոստովանեսցուք բերանովք². զանորոշելի և զանմեկնելի զմի աստուածութիւն և զերիս անձնաւորութիւն բաժանեալ առանձնաւորութեամբ և միաւորեալ աստուածութեամբ. զի³ նորա է պատիւ փառք և զօրութիւն յաւիտեանս. ամէն :

¹ Մի օրին. փառաբանութիւն :

² Մի օրին. քերականս զանմեկնելի եւ զանորոշելի աստուածութիւն, հանդերձ գովասանական երգով օրհնեսցուք քարեքանեսցուք քարեհաւքաւեսցուք :

³ Մի օրին. որում սարսափելի պատիւ և գոհութիւն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, յաւիտեանս յաւիտեակից. ամէն :

ՆՈՐԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԵԿԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ ՓՐԿՁԻՆ ՅԵՐՈՒՍԱԴԵՄ

ՉԱՍՋՈՒՄՍ թողլով Էմմանուէլի զսքանչելագործութիւնս, յերկեան և ի սերկեանս փութասցուք բացայայտութիւնս հրաշից. և զերկաքանչիւրոցն զարմանագործութիւնս ի պատմագով ասպարիսին հանդիսայայտել զքաջայայտ առաւելութիւնս. քանզի նախագործեալ աստուածեղէն և նախագործ հրաշս, երէկ¹ զխոստովանեալ եկաւորութիւնն ի Բեթանիա կատարէ, և զյառաջաճառեալ զՂազարու յարութիւնն գայ ի ընդ. իսկ այսօր մտանէ յԵրուսաղէմ², նստեալ ի վերայ յաւանակի՝ զմարգարէական նախագուշակումն հաւատարմացուցանելով: Երէկ զՄարիամ և զՄարթա շնորհազարդէ³ հաւատով. զչորեքօրեայ մեռեալն ի գերեզմանէն ընդունի կենդանի, այսօր զաշակերտսն և զտղայսն սրբէ աստուածաբար³ և զեկան ի փրկութիւն բոլորիցն մանկանցն փայլէ բարեբանութեամբ: Երէկ զմահու լուծանէ զիշխանութիւն՝ և զըմբռնեալն ի նմանէն հանդերձ շնչով և մարմնով կորզեալ վերածէ ի կենդանութիւն. այսօր զհեթանոսս և զհրեայս լուծանէ ի հակառակամարտին ծառայութենէ՝ և նստի ի վերայ վարդապետութեամբ, և ուղղէ ի խաղաղութիւն զերասանակն նշանակաւ՝ երկուց կենդանեաց նստելով ի վերայ մտանէ յԵրուսաղէմ: Երէկ զՂազարոս երիզապնդեալ ոտիւք ձայնէ արտաքս, և կրտաւեղէն կապարանն անկարացեալ արգելուլ զտէրունեան հրամանն, լուծանէր զիւր կարգն՝ ողջ

1 Բնագիրն աստ և զկնի՝ երեկ:

2 Մի օրին. շնորհախառն:

3 Մի օրին. զաստուածաբանս:

զինքեան արարչին պահելով զհրամանն, և մահու ծառայակցէր՝ արարչական հնազանդելով հրամանին. այսօր զառաջին մարդն ի կապարանէն արձակէ յանիծիցն, և առաւելութիւն յանցանացն ոչ բաւէ զտէրունեանն արգելով զհրամանն. և յինքն զյանցումն կորզէր որպէ՞ս զյանցաւոր, և փոխանակ յանցաւորի մարդոյն դատապարտի. անպարտն զպարտաւորն առաջի ինքեան կացուցանէր Հօրն:

Յանցելումն աւուրն զգայութեանցն կենազործէ զմեռելութիւն, և զվարչամակեայ պատառէ զկապն, և լուծանէ յերիզապնդէ շղթայիցն զձեռնն, և զարարչականն ծանուցանէ զօրութիւն. և զհոգեզէն մասն ի հոգ զարձուցեալ՝ ոչ ձեռօք իբրեւ զառաջինն կենդանաստեղծու, այլ սոսկ ձայնելով առնունակոչութեան և սարսափմամբ արագապէս զելսն կատարէ: Իսկ ի սերկեան աւուրս զտիեզերաց զկոյումն ընդ փարիսեցիսն և ընդ սաղուկեցիսն ճառեալ ասէր. եթէ տղայքդ լռեն՝ զօրհնաբանումն քարինքդ աղաղակեսցեն. որով նշանակէ զանպտուղ հեթանոսաց պտղաւետեալ բարեպաշտութեանն զհաւատս: Յերեկոյ աւուրն ի Բեթանիա՝ որ է տուն չարչարանաց և տուն հրնազանդութեան: Տուն չարչարանաց՝ յաղագսն ընջելոյն Ղազարու բարեկամի. վասն որոյ և արտասուածութիւն յաչաց արարչին՝ բոլոր մարդկեղէնս կարեկցեալ բնութեանս՝ բարեկամապէս և ազգակցաբար բերեալ լինի: Իսկ տուն հնազանդութեան՝ վասն զի հնազանդէր Ղազարոս մահու՝ յաղագս նախահօրն ընդ մահու անկեալ իշխանութեան, և հնազանդէր մահ Յիսուսի յաղագս արարչական զօրութեան. ծառայապէս լսէր տէրունեան հրամանին և ընդձեռէր զմեռեալն աստուածային հրամանատրութեան: Իսկ այսօր զայ յերուսաղէմ՝ յիւր չարչարանաց տունն. վասն զի անդ հանդերձեալ էր չարչարանօք՝ ի չարչարանաց զմարդկայինս ազատել զբնութիւնս. և ի տուն

հնազանդութեան գայ՝ որ զանհնազանդ մարդկե-
ղէն բնութիւնս՝ ընդ հնազանդի Բանին միաւորէ.
և հնազանդի փոխանակ անհնազանդելոյ առաջին
մարդոյն՝ իւրում՝ Հօրն. վասն զի ըստ մարմնոյն
հնազանդէր ծառայակերպ տեսակաւ հասարակաց
Հօրն. իսկ ըստ աստուածութեանն ընդունէր ըզ-
բարեպաշտութիւնս արարչապէս ընդ Հօր համա-
պատուարար:

Ի գնացելում աւուրն ի տան Մարիամայ և
Մարթայի ուտէր ընթրիս, և յանդիման բազմի
Ղազարոս ի գերեզմանէն յարուցեալ. ունի ընդ
իւր գերեզգալինդ կտաւն հաւատարիմ վկայ, զի
ի ձեռն կերակրոյն և բմպելոյն և գերեզմանական
կտաւոյն ճշմարիտ և հաւատարիմ յարութեանն
հաւատասցեն Ղազարոս: Իսկ ի հանդիպելում ա-
ւուրս գղրդեցուցանէ զբոլորն Երուսաղէմ ի
պասեքատօնիս՝ մտանելով ի սա, և ի նորեկաց
ժողովրդոցն փորձեալ ստուգէր Յիսուս ի Նազա-
րեթէ գալիլեացւոց. որոց խոստովանութիւնն հա-
մաբանի ընդ հրեշտակին՝ երեւելով հովուացն ի
Բեթղահմ:

Ի գնացելում աւուրն զՄարիամայ ընդունի
զբարեպաշտութիւնն, զպատուական իւղոյն օծումն
խոստովանի սպասաւորութիւն իւրոյ մահու, ի
չարչարանացն գործակցութիւն: Զարտասուան
անմաքուր վարուցն լուացարան. հերն զմեռելու-
թիւն ի մարմնեղէն վարուցն. և զոտան ոտիւք ըն-
թանալ զժամանակս կենդանութեան, և զեւթնե-
րեակ աւուրցն որովք յառաջ մատեան ամիւք և
տարիք, յորս անսուրբ հետեւանայր գործովք
իւրովք՝ մաքուր ոտիւքն սրբէր: Իսկ ի հանդեր-

1 Այլ օրինակ. եւ հնազանդի աստուածախառն մարմնով հասա-
րակաց հօրն փոխանակ անհնազանդութեանն Աղաւմայ, և ըստ
աստուածութեան ասնու բարեբանութիւն ընդ հօր ի հրաքոն
գօրաց:

2 Մի օրին. ի պասեքայ տօնակ:

3 Մի օրին. միաբանեալ հովուացն ի Բեթղեհեմ ընդ հրեշտակին:

ձեռնով՝ աւուրս զքահանայիցն կատարէ ախորժակս. գայ յայտնապէս աշակերտացն բազմութեամբ, սրէ զլեզուս մանկանցն յօրհնաբանութիւն. ազդէ ի միտս ժողովրդոցն և զտնկոցն ի ճանապարհին տարածանել՝ որք են աստուածային և թագաւորական սպասաւորութիւն. վասն զի երկուսս սրանչեւագործութիւնք յերկուս կատարեալ աւուրս գործեցան՝ յանգործականիս և ի սկըզբնականիս՝. և ըստ լինելութեան յանգործականի՝ սկզբնականին շաբաթ որ է հանգիստ. և եւթներեակ միաշաբաթուն՝ որ է սկիզբն. քանզի ի դատարկարանին գործէ աստուած հրաշափառ ի մեռելութենէն յարութիւն բանական բնութեանս. զինքն ի լինելութեանն դադարումն լինէր յեւթներորդումն աւուրն. և զի բոլոր արարչակերտագործութիւնքն բարի են, Մովսէս խոստովանի. « Ահա զոր արար Աստուած, բարի է ». սակս զբարեգործականն լռէր Աստուած. քանզի յառաջնմէ մինչև ի վեցերորդն՝ զերկին և զերկիր փառազարդեաց Աստուած. իսկ ի վեցերորդումն զմարդն իւրովն կենագործէ ձեռամբ, և օրէնսս աւանդէր պահպանական, ի լռել մարդոյն զպատուիրանապահութիւնն՝ լռէր և Աստուած՝ զբարեգործութիւնն. զի ի վեցերորդումն մարդն՝ դատարէր յօրինապահութենէն, և յեւթներորդումն արգելոյր Աստուած զբարեգործելն. և զայս ոչ վայրապար՝ այլ արարչական ճշմարտութեամբն. վասն զի երկինք և երկիր սակս մարդոյն՝ և մարդն վասն պատուիրանին: Պատուիրանապահելն զաստուածեղէն բարերարութիւնն բացափայլէր. ի լռելն պատուիրանապահութեանն՝ լռէր և աստուածագործ հրաշքն. քանզի մերկանայր մարդն յարարչատուր փառացն յազազս յանցմանն, և մեռանէր Ղազարոս երկրային և ժամանակաւոր մեռելութեամբն: Անդ յազազս նախահօրն պատուի-

1 ի միւսմ օրինակի չիք՝ յանգործականիս և ի սկզբնականիս:]

րանազանցութեանն՝ լուէր Աստուած զյանցանացն թողութիւն. աստ յաղագս Ղազարու աւանդապահի՝ երկասիրէր զկենագործին ի գերեզմանէն:

Նմանապէս՝ չաբաթ առաջին և երկրորդ. ի նախնումն ի բարեգործութենէ լուէր Աստուած; նախահօրն պատուիրանապահութենէն լուելոյ աղագաւ. յերկրորդումն յաղագս Ղազարու քրիստոսասիրութեանն, նորոգէ ի գերեզմանական անշնչութենէն. և ի մահազգեաց պարածածուկ կտաւակապութենէն արձակէ: Իսկ միաշարաթն է բարեբանութեան օր. և աշակերտացն բազմութեան զեկսն յԵրուսաղէմ բարեբանելով ի վերայ անմաքուր նստելով կենդանեաց. ձորձոց և տնկոց ընդ ոտիւք տարածելովք մուտն յԵրուսաղէմ ահաւորապէս, զզրդին Երուսաղէմի ժողովրդովքն եկելովք, քահանայիցն ախտանալով զնախանձն՝ զինչ զքէն աղաղակեն՝ ասելով ցտէրն: Պատասխանի ետ տէրն. « Զի թէ մանկտիդ լուեն՝ քարինքդ աղաղակեսցեն »:

Միայնաբաթ է սկիզբն լինելութեան, զի անդուստ սկզբնաւորեալ երկնի և երկրի արարչադործութիւն: Արդ՝ Վասն զի առաջին աստուածավայելուչ ապականեցաւ իրագործութիւն յանցաւորութեամբ նախահօրն աղագաւ, զյանցաւորի առնու զկերպ, և որպէս զյանցաւորս տայ ի դատապարտութիւն զանձն. և որպէս թողացուցանէ դատողացն զինքն դատապարտել, զի զդատապարտութիւն առաջին մարդոյն գրաւականեսցէ. և մարդացեալն Աստուած պարտաւորութիւն ընդունի, և փոխանակ գրաւականի Հօրն ի մեղս՝ ի մարմինն աստուածացեալ և անյանց զմեզս ընդունի կամաւորաբար և յանցաւորապէս. և մարմնացեալ աստուածութեամբն զբոլոր յանցաւորութիւն լուծանէ զնախնի մարդոյն, անյանց զնա առաջի ինքեան կացուցանէ Հօրն **:

1 Մի օրին. նոյնպէս:

2 Աստի մինչև ցերեկին աստեղսն չիբ ի միում օրինակին:

Եւ բազմութիւն աշակերտացն՝ նշանակէ զհանդերձեալ տիեզերական հաւատացելոց կոչումն. իսկ ձիթաստանեաց լեառն՝ ձէթ արեգական է գործակից. լեառնն՝ զաստուածեղէն վարդապետութեան զբարձրութիւն ասէ. ձէթ զլուսափայլ և զտէրունեան բերանն՝ որ արտաքոյ զաստուածախօսութիւնն ջահաւորէ: Իսկ տունկս ընդ ոտիւք տարածանելն, երկիր ի փշաբեր անիծից յառաջին դառնալ ի ծաղկաւէտութիւն. և սնկոցն վերահանդիսանալ հասակ ստեղն՝ վերածնութեամբ քաջապտուղ և բարեսաղարթ. զոր առեալ ժողովուրդն ընծայեցուցանէին անիծից բարձողին և նորոգչին զերկիր՝ յառաջին աստուածակերտութիւնն²: Իսկ ձորձոցն տարածումն՝ զախտացեալսն հոգւով և մարմնով ուրք հաւատով ի Յիսուս մերձեալ բժշկեցան, նշանակէր. և քահանայիցն ախտանալ ընդ մանկանցն օրհնաբանութիւնս՝ զնորահաւատիցն արգելով զխոստովանութիւն, և առաքելական քարոզութեանցն ընդդիմամարտք զօրութեամբ:

Իսկ ասելն տեառն, « Եթէ դքա լուսեցեն քարինքդ աղաղակեցեն ». քարինք զերանելի սուքելոցն զկարծր և զհիմնադրական քարոզութիւնսն ասէ. եթէ զմանկտիղ արգելից, Պաւղոս և Նիկողիմոս և Գամաղիէլ և Եյայիափայ՝ ուրք են տակաւին անպտուղք, և քարատեսակ ի հաւատս, և ի հրէութեան քաջ անպտուղք, սոքա զիմս խոտովանեցեն զաստուածութիւնս մարդացեալ³. և զերկուս եկաւորութիւն քաջաձայնապէս բարբառելով՝ զառաջինն և զերկրորդն:

Եւ եւս քարինքդ աղաղակեցեն՝ իմանալի է քարինք զմարգարէսն, ուրք յօրինին հանդիսացան ի շինութս, և ի նոցունց մարգարէական խոստովանութիւնք՝ ուրք զբովանդակ տնօրէնութիւնն

1 Մի օրին. հաստս ոտեղն:

2 Մի օրին. հրաշակեքառօրիւնն:

3 Մի օրին. տակաւին անպտուղք, դոքս զիս խոստովանեցին մասին աստուածացեալ:

գրօք նախագուշակական՝ տառիւք՝ յիշատակ առ-
յապայ եղելոցս անկապտելի թողին գանձ. երկու
հաւատարիմ՝ վկայիւք՝ մարգարէական և աւետա-
րանական աստուածխօսութեան գրովք: Զի՞ և
զտօնախմբողքս արժանի արասցէ նոր արքայու-
թեան. զի նորա են փառք և զօրութիւն յաւի-
տեանս. ամէն:

1 Մի օրին. տնօրէնութիւնն իւրեանց նախագծական:

2 Աստանօր մի օրինակն ունի հաստուած մի երկայն յառաջին
ճառէն, և աւարտ ճառիս առնէ քաղելով և օրինակելով զառաջ
նոյն զվերջաբանս: Նոյնպէս և միւս օրինակն ունի այլ իմն հա-
տուած առեալ յառաջնոյ անտի, և վերջաբանէ ըստ օրինակիս
զոր եզաք:

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04146 7674

